

Universitat de Barcelona

Facultat de Filologia

Departament de Filologia Hispànica, Teoria de la Literatura i Comunicació

Àrea de Teoria de Literatura i Literatura Comparada

Treball de Final de Màster

Estudiant: Anwar Abdelfadeil Gaad

*Pedra de tartera de Maria Barbal
Del català a l'àrab. Qüestions traductològiques*

Dirigit per: Dr. Pere Comellas Casanova

Curs 2022-2023

(setembre)

Firma de l'estudiant

Firma del director de recerca

Data i segell de la Secretaria del
Departament de Filologia Hispànica,
Teoria de la Literatura i Comunicació

Taula de continguts

1. Presentació.....	4
1.1. E. Nida i la ciència de la traducció	4
1.2. Comunicar emocions	6
1.3. La meua traducció de Pedra de tartera.....	7
2. Morfosintaxi	9
2.1. Formes no personals del verb: participis, gerundis i infinitius independents.....	9
2.1.1. El participi passat	9
2.1.2. El gerundi inicial:	10
2.1.3. L'infinitiu inicial	11
2.2. Les formes personals del verb	12
2.2.1. Els temps simples	12
2.2.2. Els temps compostos	15
2.2.3. Les formes perifràstiques	17
2.2.4. Oracions condicionals.....	18
2.3. Els noms, els sufixos valoratius	19
2.3.1. Diminutius acabant en -et,-eta, -ol, -ó	19
2.3.2. Noms i verbs, el contrast	20
3. Lèxic	21
3.1. Sobre el dialecte pallarès	21
3.2. Pedra de tartera	23
3.3. La natura	24
3.4. Les plantes i els arbres	25
3.5. Els animals.....	26
3.6. La casa i l'hort	27
3.7. Els menjars.....	29
3.8. Les coses de la casa	31
3.9. Els vestits	31
3.10. Eines de pagès.....	33
3.11. Família, casament, gent	33
3.12. L'ensenyament. La religió	35
3.12.1. “Costura” المدرسة	35
3.12.2. Religió	35
3.13. Les festes: Festa Major, Nadal.....	40

3.14. La guerra, la política	40
3.15. La mort.....	41
3.16. Del lèxic a la cultura	42
4. Locucions, o frases fetes: Dos temes	43
4.1. El cos.....	43
4.2. El verb de l'acció, "fer"	47
4.2.1. Ús sense objecte directe.....	47
4.2.2. Fer amb objecte directe genèric (sense article)	48
4.2.3. Fer més infinitiu	50
5. Figures del discurs	52
5.1. Símil.....	52
5.2. Metàfora.....	55
5.3. Al·legoria	64
5.4. Metonímia	65
5.5. Sinècdoque	66
5.6. Personificació (prosopopeia) تشخيص.....	66
5.7. Hipèrbole	67
5.8. Paradoxa.....	69
5.9. Onomatopeia	69
5.10. Antítesi.....	70
5.11. Sinestèsia	70
5.12 Ironia	71
5.13. Eufemisme	71
5.14. Lítores.	72
5.15. Altres figures.....	73
5.16. Descripció	74
6. Pragmàtica: Alternança de codi	74
7. Un breu assaig d'aplicació.....	76
8. Forats imaginaris	83
Obres citades.....	86
Bibliografia.....	88

1. Presentació

1.1. E. Nida i la ciència de la traducció

Eugene A. Nida (1914 – 2011), un dels fundadors de la traductologia, deia en el seu article “Principis de Correspondència” que no hi pot haver cap traducció idèntica a l’original i que aquesta només li serà “raonablement pròxima” (Nida 2012, pp. 159-177). Hem de buscar una equivalència relativa, és impossible que sigui idèntica. Nida distingia entre equivalència formal i dinàmica, i defensava la preferència per la funcional, o dinàmica, en la traducció, de manera que el receptor -lector de la traducció-pogués reconstruir el missatge original en el seu propi context, fent-la el més natural possible. Aquestes paraules seves expliquen bé el que vol dir:

Una traducción de equivalencia dinámica busca la total naturalidad de expresión e intenta relacionar al receptor con modos de comportamiento pertinentes en el contexto de su propia cultura; no insiste en que deben entenderse los modelos culturales del contexto de la lengua de partida para entender el mensaje (Nida, 2012, p. 163).

En una altra obra *Theory and Practice of Translation*, Nida dóna més detalls sobre la seva manera d’entendre la traducció, amb molts exemples bíblics, il·lustrant per exemple el contrast entre traducció formal i dinàmica (Nida, 1969, pp. 27-28). Nida no oblida, en cap cas, l’anàlisi gramatical, a la que dedica tot el capítol 3.

L’equivalència entre el text i la seva traducció pot ser de categories diferents. L’equivalència *formal* és la representada per John C. Catford, també un pioner de la ciència de la traducció (Catford 1965), Catford defensava l’equivalència *formal* on domina la literalitat i la proximitat al text font. Per això diu que la teoria de la traducció és una branca de la Lingüística Comparativa (Catford 1965, p. 20), cosa que he tingut en compte.

En un altre extrem tenim Vermeer (Reiss i Vermeer 2013) qui va llançar la seva teoria del *skopos*, ‘propòsit’, ‘intenció’ en un article publicat el 1978. En essència la intenció ha de tenir prioritat en l’anomenada “acció traductora”. El traductor ha de pensar en la intenció de l’autor i sentir-se lliure per fer els canvis que calgui per tal de garantir-la (Reiss and Vermeer 2013, pp. 85- 86). No vull dir que aquestes teories

s'excloguin les unes de les altres de manera absoluta, com és clar que el traductor ha d'identificar la intenció de l'autor si vol fer la seva feina amb honestedat.

Nida treballava en la Bíblia, un llibre que es va escriure en un període de més de mil anys i en una regió, l'Orient Pròxim. La llengua de l'Antic Testament és l'hebreu i és molt distant de la majoria de llengües a les quals es va traduir i es tradueix una i altra vegada. No té una única autoria, per tant té diferents estils que potser convindria reflectir. La cultura de l'Antic i el Nou testament és molt diferent de les cultures de les altres llengües. Els seus noms i institucions són estranys als receptors. Nida observava que les diferències culturals posen més dificultats que les diferències lingüístiques en la traducció (Nida 2012, p. 173).

Davant la disjuntiva de fer una traducció orientada a donar una equivalència formal o a donar-ne una de funcional, Nida preferia la segona. Segons ell, la traducció s'ha d'adaptar a les condicions de la llengua, a la seva gramàtica i al seu lèxic i, molt important, a la cultura de destí. L'avantatge és que el missatge arriba millor, el desavantatge és que es perd la personalitat pròpia, diferent del text original.

És clar que hi ha una tensió insuperable entre les dues equivalències, perquè és una tensió entre mons diferents. És una tensió positiva, perquè ens enriqueix amb el coneixement de l'altre. La meua traducció voldria reflectir aquestes diferències, i també, és clar, les coincidències.

En el cas de qualsevol traducció del català a l'àrab, és a dir, de manera genèrica, cal tenir en compte quatre àmbits de correspondència:

- 1º Gramatical, entre la morfosintaxi d'una llengua indoeuropea i una semítica
- 2º Lexicològic, entre els noms de les coses, tan concretes com abstractes —per exemple, les institucions—, i de les accions materials i mentals.
- 3º Retòric, amb aquestes divisions:
  - a) l'àmbit fraseològic; la llengua materna, l'apresa naturalment a casa, abunda en frases fetes, que reposen sobre una base de figures retòriques que han perdut la força original.
  - b) el de les figures retòriques tradicionals, algunes usuals, altres pròpies de l'autora.
  - c) l'àmbit paremiològic, tradicional, dels refranys.
- 4º La pragma-lingüística, amb el canvi de registres, la qual, com veurem, té una funció important en el text que treballo.

Tant l'àmbit gramatical com el lingüístic tenen una importància relativa per a aquest estudi. El gramatical és genèric a totes les traduccions del català, fins i tot d'una llengua romànica, indoeuropea, a l'àrab. Quant a la semàntica i la pragmàtica, com branques de la lingüística, la segona té un interès particular en la novel·la.

L'àmbit lexicològic —noms i conceptes— afecta sobretot les diferències culturals, mentre que el fraseològic afecta la mateixa identitat de la llengua, i la seva manera d'expressar emocions. Queden doncs els àmbits lexicològics i fraseològics com els més interessants per trobar les diferències i que posen més reptes en la traducció.

1.2. Comunicar emocions

Que les condicions socioculturals siguin importants en la traducció no ha de fer-nos oblidar l'aspecte de la comunicació verbal de les emocions. Les novel·les sovint incideixen en les emocions dels seus personatges, i la comunicació verbal és l'única possibilitat que té l'autor per a arribar al lector. La comunicació, verbal, facial, corporal és una realitat constant, sobre la qual s'han fet molts estudis. Per exemple, Susan R. Fussell va editar un conjunt d'articles sobre l'expressió de les emocions, verbal i també no verbal, *The Verbal Communication of Emotions. Interdisciplinary Perspectives* (Fussell 2002), i tota la segona part està dedicada a l'ús de la metàfora i altres figures retòriques.

En canvi no he trobat estudis sobre les dificultats de traduir les emocions, i una traducció gens curosa és un perill constant que corre el traductor. Goddard ha examinat les dificultats en uns casos específics, en tres termes, individuals, del malai, polonès i japonès, fent servir l'instrumentari de la semàntica lèxica (Goddard 2002, pp. 30-37). L'estudi és valuós, però no és pràctic per a una traducció d'una novel·la, tampoc està pensat amb aquesta finalitat.

Reinhard Fiehler parla de quatre normes amb les quals nosaltres regulem les emocions i/o sensacions d'acord amb el nostre medi sociocultural: quines emocions són acceptables, la seva manifestació, la correspondència que esperem de l'interlocutor, i codis (Fiehler 2002, pp. 82- 83). En una novel·la ens trobem sempre limitats, però l'autor pot descriure les seves experiències (Fiehler 2002, pp. 82- 83) i Fiehler parla d'instruments lingüístics per a aquesta descripció. Les metàfores i les frases fetes resulten ser els més útils de cara a una comunicació verbal.

En això Fiehler coincideix amb els autors de la segona part de l'obra col·lectiva *The Verbal Communication of Emotions*. El llenguatge figuratiu és fonamental per a

transmetre les emocions, i llengües molt diferents comparteixen metàfores. Zoltán Kövecses (Kövecses 2002), en particular, prova que les metàfores i les metonímies són productores d'emocions per excel·lència i que són universals. Si considerem que moltes frases fetes són figures retòriques lexicalitzades, “desgastades”, trobarem que la manera d'analitzar si les emocions expressades en català es corresponen, i fins a quin grau, amb les expressades en àrab és precisament estudiant les figures retòriques, incloses les frases fetes.

Si hi ha alguna cosa que trobo a faltar són més estudis sobre el paper dels morfemes valoratius dels noms, sobretot dels diminutius en la comunicació verbal i en les traduccions. Els diminutius s'utilitzen sovint en la llengua catalana: és una llengua parlada a casa. En canvi, en àrab modern, el patró فُعَيْل Fu'ayL (CuCayC) és el bàsic, i opera per flexió interna: *kalb* ‘gos’ *kulayb* ‘gosset’. És clar que l'ús de diminutius dona un caràcter afectuós a la descripció.

1.3. La meva traducció de Pedra de tartera

La traducció que analitzaré és la que jo mateixa he fet a l'àrab de la novel·la de Maria Barbal *Pedra de tartera*. Aquesta es la seva primera novel·la, i la primera de l'anomenat “cicle del Pallars”, que completaran *Mel i metzines* i *Càmfora*. Per *Pedra de tartera* Martí Monterde (Monterde 2008) situa Maria Barbal en una línia d'escriptors com Mercè Rodoreda i Jesús Moncada, els quals senten que la literatura té una responsabilitat específica i fonamental a nivell polític i social. No cal dir del lloc prominent que ocupa Maria Barbal en la literatura catalana actual, i amb raó les seves obres han estat traduïdes a moltes llengües, però mai a l'àrab fins ara. Així doncs aquesta és la primera traducció a l'àrab no tan sols de *Pedra de tartera* sinó d'una novel·la catalana.¹

Pedra de tartera va ser publicada per primera vegada l'any 1985 a l'editorial *La Magrana* de Barcelona (Barbal 1993). Vint anys més tard, Maria Barbal la va “reescriure” com diu a la pàgina 157 de l'edició a la col·lecció *La Butxaca* (Barbal 2015, p. 157), d'Edicions 62, per a reconstruir millor el dialecte, canviant paraules i afegint-hi algunes pàgines, per exemple: les pàgines 69-71, sobre l'escola de les nenes,

---

¹ La novel·la serà publicada a primers de 2024 a El Caire, a l'editorial Osiris Books.

“la costura”, i sobre la trobada amb el germà al mercat de Montsent. A partir d’ara, les cites són de la segona edició i només s’introdueixen amb l’abreviació de pàgina ‘p.’

Un exemple clar de reconstrucció del dialecte en la segona edició, és que Barbal fa servir “seua”, “seues”, “meua” (p. 70, 143), possessiu del pallarès, en comptes de “seva”, “seves”, “meva”, propi del dialecte barceloní i que trobem en la primera edició. També corregeix la declinació del pronom, “en mi” per “en jo” (p. 20), “a tia i a mi” per “a tia i a jo” (p. 141), “cap a jo” (p. 150) “a jo” (p. 156), però més endavant tornarem al tema. No obstant, hi ha algun exemple a la primera versió de “amb jo” (p. 15).

L’estudi insisteix en dos àmbits: lèxic i fraseològic, mentre que tracta dels altres prenent-ne algunes mostres. Val a dir que Barbal introdueix passatges en espanyol, l’anomenada alternança de codi, i que corresponen a l’aspecte de la pragmàtica.

Quant al lèxic, cal dir que *Pedra de tartera* fa servir un llenguatge molt específic. Primer, pel fet que la major part de la novel·la transcorre en la comarca històrica del Pallars i que la cultura d’aquesta era agrícola, ramadera i forestal (el turisme no existia pràcticament), la terminologia és específica d’aquesta cultura i d’una determinada època.

Quant a la fraseologia, ens trobem amb un ús intensiu de frases fetes amb les quals l’escriptora vol descriure la manera de pensar i de fer dels personatges de la novel·la en el seu context. La societat que l’escriptora vol reconstruir té costums molt diferents, en el temps i en la geografia. La seva etnologia social correspon a una època i una regió definides, ben distant de l’etnologia barcelonina, per exemple.

El repte era molt atrevit: Traduir una obra literària plena de figures retòriques molt particulars, a una llengua molt distant, l’àrab, que podia no tenir sempre equivalències. Vaig deixar a un costat fer una traducció a un dialecte àrab la cultura del qual fos comparable, però que un lector àrab que no el dominés difícilment entendria. Volia que qualsevol lector àrab l’entengués, i per això vaig decidir fer servir l’àrab modern estàndard, la llengua comuna dels araboparlants cultes. De fet, la traducció espanyola de Anna M. Moix (Barbal 1994), que he consultat sovint, no pretén refer un dialecte, sinó que és al castellà estàndard, que fins i tot un hispanoamericà pot llegir. Crec que ha resultat una traducció que un lector àrab podrà entendre, encara que en alguns casos, molt pocs, calia ajudar-lo amb una nota a peu de pàgina.

L’estudi traductològic es concentrarà en les dificultats. Si el nom, verb o construcció tenen correspondència clara amb l’àrab no acostumo a recollir el cas, per a no carregar massa l’estudi. Però el tinc a disposició com un eina que pot facilitar una

altra traducció, perquè aquest és un dels objectius que m'he posat. He insistit en el lèxic i les frases fetes per a obrir un camí entre dues cultures, però també m'agradaria haver elaborat un instrumentari útil per a noves traduccions.

Organitzaré l'estudi en els quatre àmbits que abans he exposat.

2. Morfosintaxi

La morfosintaxi és el terreny on les dificultats són moltes, però són comunes a totes les obres escrites en la mateixa llengua, i a la seva traducció. Les dificultats afecten les modificacions verbals, com persones, aspecte, temps i modes; les modificacions nominals, com el nombre i la flexió, o l'ús dels connectors². Cal dir que les combinacions de pronoms febles amb formes verbals són molt riques en català i creen nous aspectes, per exemple, l'incoatiu a “me'n vaig” (p. 146), o tenyeixen la frase de color afectiu, com el datiu ètic. L'estudi superaria els límits del present treball.

Ja que les diferències no són específiques de la novel·la estudiada, he fet una selecció de tres situacions que m'han semblat rellevants:

- Participis, gerundis i infinitius emprats de forma independent.
- Temps, modes, aspectes dels verbs personals.
- Suffixos valoratius; m'estendré en una anàlisi dels diminutius.

2.1. Formes no personals del verb: participis, gerundis i infinitius independents

En el terreny de la sintaxi, una dificultat és la traducció dels complements circumstancials del tipus ablatiu absolut, amb els quals comencen algunes frases. Aquí sovint recorrem a una construcció personal del verb, per a la traducció a l'àrab.

2.1.1. El participi passat

Barbal utilitza sovint construccions de participi absolut en el passat. La traducció àrab acostuma a recórrer a una oració subordinada, amb el verb personal, però hi ha altres possibilitats, amb l'infinitiu (*masdar*):

---

² Per al català, he tingut en compte la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans: <https://geiec.iec.cat/inici>. Per a l'àrab, una referència clàssica és: *A Grammar of the Arabic Language* de William Wright i Carl Paul Caspari. 3rd ed. revised by W. Robertson Smith and M.J. De Goeje. Cambridge: University Press, 1962.

“Agafada de la cintura” (p. 21)	أخذتني من خصري
---------------------------------	----------------

“Em va agafar per la cintura i quasi m’enlairava”, en aquest cas, l’àrab expressa accions seguides, coordinades.

“Asseguda al banc” (p. 21)	وحين كنت جالسة على المقعد
----------------------------	---------------------------

“Mentre estava asseguda al banc”, amb una proposició temporal

“Morta la Trinitat” (p. 66)	بموت ترينيات
------------------------------	--------------

“A la mort de la Trinitat”, amb un complement de circumstància, el complement està compost d’un nom d’acció o *maşdar* i un genitiu subjecte.

El *maşdar* no té temps, i té la declinació del nom, i pot fer diferents funcions (subjecte, complement sense preposició, amb preposició). L’ús del *maşdar* és molt freqüent en la llengua escrita.

Aquesta construcció de participi no es pot mantenir literalment, i es resol de les tres maneres exposades.

2.1.2. El gerundi inicial:

El gerundi català és una forma no personal del verb que expressa un fet no acomplert (gerundi simple), o un fet que ha finalitzat abans que es produeixi l’acció expressada pel verb principal (gerundi compost, format amb l’auxiliar haver). L’àrab estàndard no el coneix, de manera que sovint s’ha de traduir per una forma personal del verb dins d’una oració circumstancial.

En els exemples següents, la construcció és de gerundi absolut, i també aquí l’àrab prefereix oracions subordinades, sovint amb el verb personal, i altres vegades amb el *masdar*:

“A boca foscant” (p. 58)	وعند بداية دخول الظلام
--------------------------	------------------------

“En el començament de l’entrada de la foscor”, “al capvespre” en el glossari “Els fraseologismes a *Pedra de tartera* (Biosca Postius, 2007, p. 86). La traducció recorre a un complement preposicional, amb un *maşdar*.

“Sentia la música del sarau del llit estant, fluixeta això, sí” (p. 139)	كنت أستمع لموسيقى حفلة الرقص من السرير، كانت خافتة، هذا صحيح
--	--

Aquí no he traduït el gerundi: “escoltava la música de la festa del ball des del llit, era baixa, això és cert”.

“De la finestra estant”	من خلال النافذة
“Miràvem la pluja per la finestra estant” (p. 150)	كنا ننظر إلى المطر من خلال النافذة

No cal traduir ‘estant’, només ‘des de la finestra’, per a no carregar la traducció “Nosaltres estàvem davant de la finestra i miràvem la pluja”. De fet, no és possible traduir el sentit duratiu del gerundi a l’àrab modern estàndard.

2.1.3. L’infinitiu inicial

Una tercera possibilitat de començar la frase en català, és amb un infinitiu absolut. La traducció serà amb ajuda del *maşdar*, l’infinitiu àrab, conegut com “nom de l’acció”.

“En dir-lo”	عند قوله
“Conxa li endolcia la boca en dir-lo” (p. 36)	اسم كونشا عند قوله يحلى فمه

“El nom de Conxa, al dir-lo, li endolcia la boca”. El *maşdar* compleix la funció. El que en un verb personal és el complement directe, aquí és un complement nominal (genitiu).

“En saludar-los” (p. 70)	عند الترحيب بهم
--------------------------	-----------------

També aquí podem parlar de coincidència, entre *maşdar* i infinitiu català

“En veure”	عندما رأني مبوزة قليلاً ³
“en veure’m un poc emmurriada” (p. 93)	

Quan va veure’m prement els llavis.⁴ Amb temps personal, “quan em va veure”.

Hi ha doncs dues opcions, una, amb el *maşdar*, pròxima a l’infinitiu, i l’altra amb una proposició temporal.

³ <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%85%D8%A8%D9%88%D8%B2/>

⁴ Per limitacions d’espai, no parlo del complement predicatiu i la seva traducció a l’àrab en cap capítol. Però aquí voldria senyalar que aquest complement predicatiu equival a l’anomenat acusatiu d’estat, حال, i que aquest és مبوز amb patró de nom de l’agent.

2.2. Les formes personals del verb

M'ha cridat l'atenció el gran nombre d'estudis sobre les dificultats de traduir els temps i modes personals de l'anglès a l'àrab que apareixen a internet, molts en repositoris institucionals. És objecte freqüent de treballs fi de màster o de tesis doctorals, sobretot als països arabo-parlants. Té a veure, és clar, amb el fet que les traduccions de l'anglès a l'àrab són moltíssimes més que de qualsevol altra llengua. El fet és que les llengües semítiques i, per tant, l'àrab tenen un sistema molt més simple que les llengües indo-europees, a les quals pertany el català.

La traducció dels aspectes, temps, modes i perífrasis verbals catalanes és difícil a l'àrab, que històricament coneix l'oposició entre l'aspecte perfectiu i imperfectiu, però combina amb l'oposició de passat/present. Té també un imperatiu, limitat a les ordres positives.

El perfectiu àrab és conegut pel 'passat'. L'imperfectiu àrab és “el que s'assembla al nom”, i té tres variants: una que podríem anomenar indicatiu “declinat amb -u”, una altra, subjuntiu “declinat amb -a”, i una tercera, jussiu “declinat sense vocal”. Unes partícules avantposades a l'imperfectiu formen el futur, positiu (*sa-*, *sawfa*) o negatiu (*lan*). El resultat, com ara veurem, és que la traducció àrab mai pot recollir els matisos dels temps i modes del català, i d'altres llengües indoeuropees.

2.2.1. Els temps simples

Deixo de banda l'imperatiu, i el present d'indicatiu, que es correspon amb el temps que s'anomena “el que s'assembla al nom, declinat amb -u”, perquè presenten poques dificultats.

2.2.1.1 Passat simple (cantà):

Correspon al temps dit “passat”, en àrab, o perfectiu. Barbal no l'empra en tota la novel·la.

2.2.1.2 Imperfet d'indicatiu

“La nena tremolava i vam tornar a dins” (p. 106)	كانت الفتاة الصغيرة ترتعش من الخوف فعدنا إلى الداخل
---	---

“la nena petita estava tremolant de por i vam tornar a dins”, la traducció és perifràstica: amb el passat-perfectiu de l'auxiliar كان *kana* i l'imperfectiu del verb principal ترتعش

2.2.1.3. Futur

Aquí empro *sawfa* o *sa*, més l'imperfectiu, indicatiu:

“Més tard anirem al tros amb mare. Comptarem els clops. Collirem flors” (p. 100)	سوف نذهب إلى الأرض مع أمي لاحقاً. سوف نعد شجر الحور. سنقطف زهور الصابون
--	---

El futur simple no presenta gaires dificultats.

2.2.1.4. Condicional (simple)

L'àrab té un temps anomenat “el que s'assembla amb el nom declinat sense vocal” i que algunes gramàtiques tradueixen per “condicional”, però és molt diferent.

En català hi ha dos usos principals: en l'apòdosi de certes oracions condicionals i per fets hipotètics del passat, també del present. A més a més, s'usa per donar consells, per preguntar amb cortesia, i per reproduir en passat el que una tercera persona va dir en aquell moment utilitzant el futur (estil indirecte).

1º Com a verb d'oració principal, expressant una hipòtesi del passat:

“Escombrarien la calor” “llavors, quatre tronades escombrarien la calor” (p. 89)	عندها فإن بضع عواصف رعدية كانت تكس ما تبقى من حرّ
---	---

El condicional s'expressa per la perífrasi del perfectiu de *kāna* més l'imperfectiu del verb principal, en indicatiu “el que s'assembla al nom en la declinació amb -u”, o indicatiu.

“Voldria un nen” (p. 90)	كنت أود أن يكون ابناً صبيّاً
--------------------------	------------------------------

Un fet hipotètic, igualment. El condicional s'expressa per la perífrasi del perfectiu de *kāna* més l'imperfectiu del verb principal, “voldria que fos un fill noi”.

“A veure si Mossèn Miquel tindria raó” (p. 93)	هل يا ترى كان الأب ميكيلاً محقّاً
---	-----------------------------------

“Tenir raó” és “ser correcte”. *يا ترى* és una veu passiva “oh tu se't fa veure” i és una frase feta, com “a veure”, “ves a saber”, i no hi ha una forma específica per al condicional sinó que cal utilitzar el passat/perfectiu “mossèn Miquel va ser correcte”.

2° En un període condicional:

“Si era un minyó ... es diria Mateu com el seu pare “ (p. 97).	فإذا كان صبيًا سيكون اسمه ماتيو مثل اسم والد جاومي
--	--

Ús en una oració condicional. En català, hi ha una distinció de probabilitat. El subjuntiu de la pròtasi insinua que probablement no, mentre l'imperfet indicatiu indica que sí. Aquí la Conxa empra l'indicatiu, i sembla que la probabilitat és per igual.

En àrab, en una oració condicional real, com veurem a 2.2.4., els temps de pròtasi i apòdosi van en perfectiu, sense que tinguin sentit de passat. Aquesta és la norma clàssica. Ara bé, l'àrab contemporani és més flexible. Literalment direm “Si és un minyó, el seu nom serà Mateu com el seu pare”.

2.2.1.5. Present de subjuntiu

1° Ús en subordinades, depenent de verbs de voluntat, intenció, temor

“et faré un jaç a sota la nouera gran perquè facis un sonet [sonet]” (p. 101)	سأصنع لك سريرًا من القش تحت شجرة الجوز الكبيرة حتى تنام قليلا
---	---

Aquí coincideix amb l'anomenat imperfectiu subjuntiu àrab.

2° La negació de l'imperatiu, és a dir, la prohibició, en català es fa amb ‘no’ i el present de subjuntiu, i en àrab mitjançant la partícula *lā* més l'imperfectiu jussiu.

“No t'amoïnis, dona” (p. 93)	لا تقلقي يا امرأة
------------------------------	-------------------

coincidint parcialment amb el català. A no ser que el trobem en una frase feta com aquesta:

“No diguem tia” (p. 61)	أما الخالة فهي غنية عن القول
-------------------------	------------------------------

“No diguem” és una frase feta en català, i per això és traduït per una altra frase feta equivalent: غنية عن “és clar”, no cal ni dir.

2.2.1.6. Imperfet de subjuntiu

Podem distingir, de cara a l'estudi, tres situacions d'ús en català:

1° Després de la conjunció “que”, quan el verb principal conté incertesa:

“No es fes entendre” “no em sabia avenir ... que aquella senyora	كنت أستغرب ... أنّ تلك السيدة المدرسة ... لم تحاول
---	--

mestra ... no es fes entendre” (p. 12)	أن تكون مفهومة لنا
--	--------------------

En àrab, he d’optar per una perífrasi, literalment: “Trojava molt estrany ... que aquella senyora mestra ... no procurés que ella fos entesa per nosaltres”. El subjuntiu no ve després de ‘sentir estranyesa’, però ve, en àrab, després de ‘procurar’ perquè ve introduït per la partícula *an*.

“Semblava que el riu fos a tocar” (p. 24)	بدا وكأنّ النهر على وشك أن يلامسه.
---	------------------------------------

La traducció requereix una reconstrucció: “Va semblar, com si el riu fos a prop que un el toqués”. “Fos a prop” en àrab és imperfectiu, i l’infinitiu esdevé un subjuntiu introduït per *an*.

2° Una construcció habitual és en períodes condicionals irrealis. La pròtasi va en subjuntiu, i l’apòdosi en condicional, en català:

“Com si li fes vergonya” (p. 13)	كما لو كان ذلك يشعرها بشيء من الإحراج
----------------------------------	---------------------------------------

“Com si això li fes sentir quelcom de vergonya”, però cap subjuntiu apareix en àrab: “fes sentir” tradueix una perífrasi de *kāna* més imperfecte, com ja hem vist.

“Si no fos per mi, seríem tots en un racó” (p. 75)	لو لم أكن أنا، لكننا جميعًا مركوبين في زاوية من هذا المنزل
---	--

Tenim un període condicional ben definit, pròtasi (*shart*) amb *law* més perfectiu, i la apòdosi precedida de *la* més perfectiu.

3° En tercer lloc, l’imperfet de subjuntiu és també condicional:

“Vaig dir-li que fóra bo que aprenguéss també de cosir...” (p. 77)	أخبرته أنه سيكون من الجميل لو أنها تعلمت الخياطة أيضًا
---	---

En àrab, recorrem al futur indicatiu “serà bo”

“Sense ell, ¿què fóra jo?” (p. 90)	بدونه، ماذا سأكون أنا؟
------------------------------------	------------------------

Igualment, futur: “què seré jo?”

2.2.2. Els temps compostos

La novel·la narra fets passats, i això suposa l’ús freqüent del condicional, simple i perfet, del plusquamperfet d’indicatiu, de l’imperfet i plusquamperfet de subjuntiu.

2.2.2.1. Plusquamperfet d'indicatiu

“S’havia assegut” “on l’home s’havia assegut per escalfar-se” (p. 18)	حيث جلس الرجل لينعم ببعض الدفء
--	--------------------------------

Traduït amb perfectiu, això significa que es perd la relació d’anterioritat dins del passat.

“Havia estat” “havia estat de les poques nenes que hi havia pogut aprendre” (p. 12)	كنت إحدى البنات القلائل اللاتي تمكن من التعلم
--	---

Perfectiu del verb *kāna*, amb sentit existencial “jo vaig ser”

“El Jaume ja li havia trobat nom” (p. 97)	كان جاومي قد اختار له اسمًا
---	-----------------------------

Construcció perifràstica: L’auxiliar *kāna* més *qad* més perfectiu. La partícula *qad* reforça el significat.

“Aquell estiu s’havien ajuntat algunes coses” (p. 100)	ففي ذلك الصيف قد تراكمت عليها عدة الأشياء
--	---

La partícula *qad* més perfectiu.

Veiem que el plusquamperfet no té una traducció definida, encara que la perífrasi de *kāna* “va existir” és freqüent.

2.2.2.2. Condicional perfet

Els usos són semblants als del condicional simple, però amb referència al passat, “futur del pasat”. El condicional a vegades expressa un retret o un lament.

1° En oracions principals:

“Tia hauria volgut tenir una filla com ara tu i Déu no la hi havia concedida” (p. 15)	الخالة كانت تود أن ترزق بابنة مثلك لكن الله لم يرزقها
---	---

la tia es lamentava. Perfectiu de *kāna* més imperfectiu del verb principal. També hi ha un lament aquí:

“Jo no m’omplia de la seua presència i hauria volgut fer-ho fins a endevinar-li	لم أكن أشبع حضوره وكنت أود أن أشبع منه وأن أكتشف أسرارَه
---	--

els secrets” (p. 62)

La Conxa es lamentava, i la negació del passat de *kāna* amb l'imperfet de 'sadollar' vol expressar l'aspecte duratiu: “no em sadollava de la seva presència”, igual que després ho fa *kāna* amb l'imperfet de 'desitjar' per traduir el condicional perfet. Una retroversió dirà: “volia sadollar-me'n”.

“Elvira hauria volgut acompanyar-me”
(p. 86)

ودت إلبيرا أن تأتي معي

“però jo m'estimava més que ajudés a casa”. Només el perfectiu, sense *kāna*: “Volia que l'Elvira m'acompanyés”.

2º En l'apòdosi de condicionals, amb un sentit d'impossibilitat:

“Aquella mort m'hauria deixat
desemparada del tot si no hagués estat pel
Mateu...” (p. 141)

موتها كان كفيلا بأن يتركني بلا حول ولا قوة ، لولا
ماتيو

La traducció recull una expressió de l'àrab culte que literalment diu “La seva mort va ser responsable del fet que ella [la mort] em deixava/deixés”. El condicional perfet es tradueix pel perfectiu àrab.

2.2.2.3. Plusquamperfet de subjuntiu

“Com si ... hagués viscut un tarter
d'anys” (p. 131)

كما لو أنني ... قد عشت زكّامًا من السنين.

Perfectiu, reforçat amb *qad*.

Més endavant, tornarem a la qüestió resumint les oracions condicionals i la traducció.

2.2.3. Les formes perifràstiques

Passat perifràstic (vaig cantar):

Correspon, de manera habitual, amb el perfectiu àrab, en cas afirmatiu:

“Al final sí que la vam comprendre” (p.
12)

في النهاية فهمناها

“Sort en vaig tenir” (p. 74)

لحسن الحظ أنني لقيتها

Hem d'explicar “Per bona sort vaig trobar [la Delina]”

o amb la construcció *lam* més l'imperfectiu jussiu àrab en cas negatiu:

“No va caldre” (p. 81)	لم يكن من الضروري
------------------------	-------------------

Passat anterior perifràstic d'indicatiu (vaig haver cantat):

“No es va haver complit una setmana” (p. 17)	لم تكمل حتى الأسبوع
--	---------------------

No hi ha traducció exacta. Utilitzarem el perfectiu, més la negació habitual del perfectiu, que és *lam* més jussiu.

2.2.4. Oracions condicionals

L'àrab té dues construccions bàsiques, real o irreal. En el primer cas, la pròtasi, *shart*, sovint va precedida de *in* o *idhā*, i en el segon cas, la pròtasi va precedida de *law*.

A continuació en dono uns exemples:

“Jaume em va dir que si [jo] no hi tenia res en contra, [jo] fes saber que” (p. 48)	فلأخبر إذا لم يكن لدي اعتراض عليه، فلأخبر الأسرة
---	--

L'apòdosi en àrab no pot reflectir el temps passat, i recorre a l'imperfet jussiu després de *fal*, però podria ser també un imperfectiu subjuntiu després de *an*.

“Aquella mort m'hauria deixat desamparada del tot si no hagués estat pel Mateu...” (p. 141)	موتها كان كفيلاً بأن يتركني بلا حول ولا قوة ، لولا ماتيو
---	--

“Si no hagués estat”, en àrab equival a la combinació de les partícules *لولا* sense verb.

“Hagués anat” “m'hagués aturat” “Hagués anat a buscar la bóta per fer un tragué, si no m'hagués aturat pensar que oncle me faria burla” (p. 27)	كنت على وشك أن أذهب للبحث عن القربة لأرتشف منها بعض الرشقات لولا أن أوقفني التفكير في أن خالي سيسخر مني
--	---

“Vaig ser al punt d'anar a buscar la bóta”

És un període condicional irreal amb els dos verbs en plusquamperfet de subjuntiu. En àrab tenim *law lā* més un verb en imperfectiu introduït amb *an* per la pròtasi, i *kāna* més imperfectiu per l'apòdosi. El subjecte de l'apòdosi és una proposició que en àrab es tradueix com un *maṣdar* més una completiva amb el verb en futur. Una altra vegada, el condicional s'ha de traduir per un imperfectiu amb el prefix *sa-*.

2.3. Els noms, els sufixos valoratius

He fet una selecció d'aquelles categories de noms que semblen interessants, una per l'estructura de les paraules, diferent entre català i àrab, l'altra, pel concepte de què és qualitat o afecte.

2.3.1. Diminutius acabant en -et, -eta, -ol, -ó

Mentre l'àrab, com a llengua semítica, és una llengua de flexió interna, i els diminutius, per exemple, es formen vocalitzant les tres consonants de l'arrel (lexema) d'una determinada manera, el català, com a llengua romànica, utilitza sufixos als noms.

-et, -eta

Estoneta (p. 16) < estona	وقت
Aquí no he traduït el diminutiu, perquè el context indica que era bastant de temps.	
Barranquet (p. 27) < barranc.	إفجيج صغير
“Un barranc petit”	
Fumeta (p. 31) < fum (cf. llum, llumeta). “puja la fumeta al cap”	دخان يتحدثون من طرف الأنف
En àrab, “parlen amb el nas estirat cap amunt”, no s'entendria “fum petita”.	
Arbrets (p. 35)	شجيرات
Aquí sí que es pot traduir pel diminutiu àrab, de plantilla Fu'ayL.	
Ramets (p. 36) < ram	الأغصان
No he traduït el diminutiu perquè el context no el requereix	
Aigüeta (p. 101) < Aigua	رشفة ماء
“Un glop d'aigua”	
Rialleta (p. 67) < rialla (amb sentit despectiu)	ضحكة مصطنعة
“Una rialla artificial”	
Rialleta (p.110) < rialla (amb una ganyota)	لوت فمها بابتسامة ساخرة
“Un somriure burleta”,	
Pobret (p.116) < pobre “i pobret, ell, què deu fer, segurament que pensa molt en nosaltres”.	مسكين

Una expressió de llàstima, equivalent en àrab

Mitjanets (p. 122) < mitjà Dels mitjanets i dels dolents.	الأيام العادية والسيئة
--	------------------------

“Els dies ordinaris i els dolents”

-ol

Rierol < riu (p. 78)	الجدول/ نهر صغير
----------------------	------------------

“Riu petit”

Borrissol < borra (p. 90)	الشعر الناعم القصير
---------------------------	---------------------

“Un pèl suau curt”.

-ó

Infantó “arrapat sempre a les faldilles de sa mare com un infantó” (p. 53)	طفل رضيع
--	----------

“Un nen de pit”

Nassiró (p. 94) < nas	أنفها الصغير
-----------------------	--------------

“Nas petit”

2.3.2. Noms i verbs, el contrast

Alguna vegada he pogut utilitzar el diminutiu de plantilla *Fu‘ayL*, però quasi sempre he hagut d’afegir ‘petit’, perquè l’àrab modern estàndard el troba estrany, i l’àrab clàssic el veia despectiu. Hauria de recórrer al dialecte, que és la llengua que de veritat es parla. Per exemple ‘petit’ és *ṣuġġir* *صُغِير* en el dialecte egipci, diminutiu de *ṣaġhīr*. Ja és un diminutiu “reduplicat” perquè ha aplicat el patró *Fu‘ayLL*, sobre *Fu‘ayL*. Així doncs ‘petit’ en el dialecte ja és un diminutiu en si mateix. Hi ha diminutius pròpiament dits? Molt sovint sentim la paraula *ṣuġġantūtah* *صُغْنُوتَة* per parlar d’una nena petita de manera afectuosa. Però l’àrab modern estàndard no sent aquesta dimensió afectuosa obtinguda per l’adició del sufix. Que els diminutius perdin la seva gràcia és una deficiència, però no es pot comparar amb les dificultats que deriven de la simplificació verbal.

Les categories del verb àrab, amb morfemes de persona, són només tres: imperatiu, passat i “el que s’assembla al nom”. “El que s’assembla al nom” és un imperfectiu, i amb el sufix *sa-*, o *sawfa* expressa el futur simple. Aquest imperfectiu

admet tres síl·labes finals: amb vocal -u (“indicatiu”), amb vocal -a (“subjunctiu”), i sense vocal (jussiu). Quan són negats, algunes formes canvien de categoria.

Afirmatiu	Negatiu
Imperatiu	<i>Lā</i> amb jussiu
Passat	<i>Lam</i> amb jussiu
Futur	<i>Lan</i> amb subjunctiu

Hauríem d’afegir les perífrasis amb el verb *kāna* “pervenir”, “esdevenir” (Caspari and Wright 1967, vol. 2, pp. 4-6; 21-22). Hi ha tres combinacions: perfectiu de *kāna* amb perfectiu del verb principal (sovint amb la partícula *qad* كان قد كتب).

kāna amb imperfectiu del verb principal, كان يكتب.

imperfectiu de *kāna* amb perfectiu del verb principal (sovint amb la partícula *qad* يكون قد كتب).

Això vol dir que en la traducció se simplificaran els aspectes, temps, i modes del català. Algun exemple hem vist a propòsit del condicional. Mentre que la traducció dels diminutius fent servir l’adjectiu ‘petit’ pot fer-li perdre la gràcia, la traducció dels verbs, encara que no afecti al contingut essencial, afecta a connotacions importants.

3. Lèxic

3.1. Sobre el dialecte pallarès

La llengua de Maria Barbal és el català del Pallars, i algunes paraules resulten estranyes per a un lector urbà, o fins i tot, per a qualsevol lector que no sigui un especialista:

Noms de cosa, com:

“Llosat”, (teulada de pissarra), بلاط (p. 15, 86, 134, 139).

“Peperepeps”, أزهار الخشخاش (p. 57).

“Antostes”, جدران حوائط (parets), (p. 66).

“Clops”, أشجار الحور (pollancre), (p. 78).

“Cambra”, غرفة (quarto), (p. 129).

Una “carada” és un disgust مضايقات (p. 122).

Una “estrena”, una iniciativa بدايات (p. 131).

“Ascla” és una estella حطبة عود (p. 134).

“La pastissera” الخبازة (p. 110) és la fornera, o flequera, i no la “pastelera” en espanyol.

“Un tarter”: كومة من الحطب “un tarter de llenya” (p. 12), “un tarter d’anys” ركام من السنين (p. 131), “un tarter de llibres” كومة من الكتب (p. 156), l’introdueix el 2015, fent-se eco del títol exitós. Fins i tot parla de la fruita “atarterada” متراكمة en una fruitera de porcellana (p. 33).

Noms de persona:

“Noia”, “maca”(pp. 30- 31) en comptes de xicot, que corregeix: (p. 138, 147) “xicota” عروس فتاة (p. 141, 142), xicots i xicotes فتيان وفتيات (p. 143), minyona ابنة صبية، (p. 40, 135), i “maja”. En conseqüència, he buscat uns equivalents àrabs, diferents dels que utilitzo per a traduir-les i intentar marcar la diferència dialectal, entre el pallarès i el barceloní.

Verbs com:

“Escurar”, “rentar els plats” (p. 70). غسل

“Ventar”, “ventar a córrer” (p. 99). ركض

“Apariar”, “preparar” (p. 100). إعداد

“Arraulir-se” “encongir-se”, (p. 114), “enreular-se de fred” (p. 142), يلتف ينكمش

(Ramoneda Carrera 2007, p. 132).

“Esbellegar” per estripar (p. 105). انفجار

“Esbandidir” per esbaldir (p. 105), شطف

“Raure” per residir accidentalment, “anar a parar” (p. 141) وصل، استقر

“Bleir” (blair, p. 134), per oprimir, “tan bleïda” مسحوقة

“Taleiar-se”, “adonar-se” (p. 134) لاحظت

“Esfugar” (p. 19,145) per “córrer” يمرّ يجري، són també propis del dialecte del Pallars. Introdueix “llucar l’esperança” ينبت برعم امل (p. 122) i ‘llucar’ significa ‘rebrotar’ en el dialecte.

Locucions adverbials, i altres:

“Camí” per vegada مرة (p. 141)

“Lleu” per “aviat” سريعاً (p. 77, 86) .

“a pleret” ببطء , diminutiu de a plaer (p. 119), “a plaer” سعادة بهجة (p. 137, 139, 147), “còmodament”, “a poc a poc”.

“Per més fer”, علاوة على ذلك (p. 18) “a més a més”.

“Alguna hora”, “de vegades” (p. 70, 135). أحيانا

El “xic” الصغير (p. 109) en lloc de “petit”.

Traduir-les implica oblidar aquest color dialectal i passar al blanc i negre del català estàndard. Malauradament, el lector àrab, com el d'altres llengües, no podrà sentir aquesta coloració.

3.2. *Pedra de tartera*

El títol mateix posa una dificultat de traducció. Una tartera es una acumulació de rocs cantelluts, en castellà ‘canchal’.⁵ És sinònim de ‘tarter’.⁶ A diferència dels còdols dels rius, que són arrodonits, les pedres de tartera són cantelludes. Els llibres de geologia diuen que les tarteres són formades per l’esberlament de roques causat pel congelament i el desglaç. Les pedres d’una tartera es poden fer servir per a murs de feixes, i també de cases, sense argamassa.

La tartera és tot el munt en pendent d’aquestes pedres de característiques semblants, que tenen un mateix origen: la muntanya, la superfície de la qual es va esberlar fa milions d’anys. A vegades la tartera s’esllavissa, i les seves pedres es mouen col·lidint les unes contra les altres. Les tarteres són freqüents en la comarca històrica del Pallars, on la novel·la transcorrerà, i als Pirineus, en general.⁷

La raó per la qual Maria Barbal va escollir aquest títol ho explica quan Conxa, la protagonista, va ser empresonada amb altres dones i criatures i amuntegada en una sala: “Em sento com una pedra amuntegada en una tartera. Si algú o alguna cosa encerta a moure-la, cauré amb les altres rodolant cap avall” (p. 116).

Tenim aquí una figura retòrica, el símil (التشبيه), i la comparació és una cosa desconeguda a Egipte (fora del Sinai), perquè els talussos existeixen, però no són de muntanyes plegades ni de grans pendents, sinó d’elevacions a l’altiplà, o dels treballs en les pedreres. Les roques d’Egipte són de tres materials, principalment: pedra calcària, pedra arenosa, i de granit. Les roques de granit poden esberlar-se per causa de les

---

⁵ *Vocabulari de geologia*, Universitat de Barcelona 2001:
<https://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/10124/6/geologia.pdf>

⁶ Tarter, masculí: “Munt de pedres; extensió de terreny cobert de pedregam després dels cims”, DCVB.

⁷ Podeu veure el topònim ‘Tarter’, i ‘tartera’ en la Gran Enciclopèdia Catalana
https://www.enciclopedia.cat/cerca/gec?search_api_fulltext=tarter&field_faceta_cerca_1=All

diferències de temperatura i els fragments s'acumulen i aquests munts serien el més semblant a una tartera.⁸

Trobar un títol breu era difícil. Podria escollir “pedra amuntegada” o “pedra d'una tartera”, però tartera no existeix en àrab, i em vaig decidir per una tercera opció, “pedra d'una baixada de muntanya”.

3.3. *La natura*

Un habitant de la ciutat no veu diferències en els corrents d'aigua, i potser tampoc un de la plana, però l'àrab té sovint termes corresponents. Barbal descriu un prat de muntanya travessat per un “barranquet” (p. 27), i a aquest prat hi anava a morir un reguerol que venia d'una font. El diminutiu “barranquet” només es pot traduir per “barranc petit” *إفجيج صغير* i el diminutiu “reguerol”, en canvi, per *جدول*, “corrent d'aigua petit” (Umar, 2008, vol. 2, p. 352) natural o artificial.

En canvi, a la pàgina 15, “reguerol” és una metàfora del fil d'aigua que les gotes de la pluja han format i el lector àrab probablement no entendria *جدول*, raó per la qual he optat per un genèric ‘recorreguts d'aigua’ *مسارات الماء*. A la pàgina 61 apareix “rierol”, un petit corrent natural d'aigua, no una riera seca i petita, i la traducció és per “riuets petits” *أنهار صغيرة جدول*. Els “reguerols” (p. 15) que es fan metafòricament en el vidre (p. 15) seran “rius petits” en àrab: *أنهار صغيرة*

A la muntanya, els camins són estrets i fan molta pujada. Barbal utilitza “viarany” (p. 78) i “corriol” (p. 70, 156), que segons DIEC2 són sinònims, i la traducció unifica *شعاب ضيقة* “camins estrets de muntanya” (Umar, 2008, vol. 3, p. 1202)

Hi ha la “solana”, i l’“obaga”, o obac, a les muntanyes. La *solana* és la banda del sud, la que rep més el sol, i l’*obac*, la de l’ombra (p. 91). En àrab no hi ha aquesta terminologia, però podem dir la part on toca el sol, i la part de l’ombra.

Els sons de la natura poden ser com la “fressa” de l’aigua, (p. 24), que en àrab serà *خريير* (Umar, 2008, vol.1, p. 629- 630), o com la “fressa” dels arbres (25), diferent paraula en àrab: *حَفِيف، هَزِيز*.

Els insectes fan un so que es diu “brunzir”, “brunzidera” (p. 28), en àrab *طنين* (Umar, 2008, vol. 3, p. 1417).

---

⁸ Sobre el granit i la seva abundància a Egipte, veure Rushdi Said (ed.), *The Geology of Egypt*, Rotterdam, 1990.

3.4. Les plantes i els arbres

Maria Barbal se sent molt unida a la terra del Pallars, on va viure fins als catorze anys, i a la seva llengua, no cal dir-ho. El poble imaginari on la protagonista viu des dels tretze anys es diu Pallarès, com es diu la llengua parlada en el Pallars.

Les plantes, tant les flors com els arbres, sovint són objecte de les seves descripcions. Fins i tot arriben a ocupar un primer pla. Per a aquesta secció, he utilitzat el *Corpus de fitonímia catalana*: <<http://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/191/>>

A continuació, dono una taula dels arbres i plantes amb la correspondència en àrab. Veurem que tots tenen traducció àrab, encara que alguns siguin poc coneguts.

Nom	Pàgina	Llatí	Àrab
Alfàbrega	36	<i>Ocimum basilicum</i>	رَبِحَان
Avellaner	27, 57	<i>Corylus avellana</i>	البندق
Bedolls	77	<i>Betulla pendula</i>	قضبَان فضي
Bleda	100	<i>Beta vulgaris</i>	سلق
Blenera	94	<i>Verbascum lychnitis</i>	بوصير، مسكر الحوت
Carreretes	85, 86	<i>Marasmius oreades</i>	فطر الجنيات الدائري كاريريتس
Cervellina	100	<i>Catananche caerulea</i>	طلسمية سماوية
Clop	100, 126, 138	<i>Populus</i>	حور صفصافي
Esbarzer	126	<i>Rubus ulmifolius</i>	عليقة
Fraga	94	<i>Fragaria</i>	فراولة
Freixa	116	<i>Fraxinus</i>	مُرَان، شجر لسان العصفور
Magraner	119	<i>Punica granatum</i>	زهر الرمان
Moixernons	85	<i>Calocybe gambosa</i>	عيش الغراب
Nouera	101	<i>Juglans</i>	جوز
Ortiga	78	<i>Urtica dioica</i>	قراص
Peperepeps	57	<i>Papaver rhoeas</i>	أزهار الخشخاش
Pericó	100	<i>Hypericum perforatum</i>	عرن مثقوب نبتة القديس يوحنا
Pi, pins	116	<i>Pinus sylvestris</i>	أشجار الصنوبر
Roseta	100	<i>Rosaceae</i>	وردية
Sabonera, flors	100, 126	<i>Saponaria officinalis</i>	صابونية
Tavella	13	<i>Phaseolus vulgaris</i>	فاصوليا خضراء
Trepadella	94	<i>Onobrychis supina</i>	عنبريس

Trumfa	13	<i>Solanum tuberosum</i>	البطاطس
Vidalba	126	<i>Clematis vidalba</i>	ظيان أبيض
Xop	57	<i>Populus nigra</i>	حور أسود

“Alfàbrega” (p. 36), basilicó, era oferta a la missa de Festa Major en una plata. Encara que el terme català és d’origen àrabo-andalusí (حبق en espanyol: albahaca), l’àrab actual utilitza ریحان .

“Blenera” (p. 94) بوضير: “Si es picava l’aigua amb blenera, al cap d’una estona, les truites anaven borratxes” (p. 94). Els pescadors furtius piquen, o trinxen, les fulles de la blenera i les tiren allí on l’aigua va més lenta (enverbascar), i els peixos queden estabornits.

3.5. Els animals

La novel·la no para gaire atenció als animals, ni als de la casa ni als del bosc. Entre els de la casa, la paraula “catxapons” (p. 24, 130) és poc freqüent. “Catxapons” és traduïble per درص però aquesta paraula àrab és tan poc coneguda que he traduït per “conillets” الأرانب الصغيرة, que Barbal també fa servir (p. 94, 130). Els conills, i els porcs, tenen cóms, o abeuradors, per beure-hi (p. 70) i menjadores.

“El gall entre gallines”, és un símil universal de domini (p. 69). De peixos, Barbal parla de la “truita” (p. 94). En àrab tenim السلمون المرقط, també ترووات manllevat del terme francès “truite”. En la cultura àrab, les truites només són al Líban o llocs on hi ha muntanya i l’aigua és freda, i han estat introduïdes fa uns quants anys.

Dels ocells, tenim “pardals” (p. 138, 142) الغُصفور الثُوري, i entre les aus, un “corb” غراب (p. 66) o un “perdigot” (p. 101) طائر الحجل.

“L’àliga gallinera”, cuabarrada, o esmerla (*Falco columbarius*): en la novel·la, surt dues vegades, la primera qualificant despectivament la Soledat, la veïna (p. 97), la segona, neutre, referint-se a la Delina, l’amiga de la Conxa . Diu que la Delina arriba movent els braços com una àliga gallinera (p. 101), perquè les ales són molt grosses en comparació amb el petit cos que té l’àliga gallinera o esmerla, que caça en vol rasant.

El nom en àrab, a Egipte, حدأة / حداية الكتاكييت és milà de pollets, amb la mateixa idea que només caça pollets.

Entre els mamífers salvatges, la Conxa parla del llop (p. 120) ذئب en una figura retòrica comprensible universalment, com a amenaça del ramat. El nom “isards” (p.

142), *Rupicapra pyrenaica pyrenaica chamoix*, és difícil de traduir “cabra de les pedreres” ماعز المنحدرات . És un dels pocs termes que el lector àrab no entendrà ben bé.

Teixó apareix en un símil, dient que Martí “estava gras com un teixó” (p. 48), i en àrab “estava gras com un ós” كان سمياً مثل دب . Si traduïssim al peu de la lletra, غرير , no ho entendria un lector àrab.

Els paràsits, “polls”(p. 121) قمل , són una plaga quan són empresonades, i eufemisme, “evacuades” a l’Aragó. Quan tornen a casa, les aranyes s’han instal·lat pels racons (pp. 129, 130). Algunes vegades surten les serps verinoses, “escurçons” (p. 27, 78, 119) أفعى . “Esturçons i serps de tota mena”(p. 27) són animals que fan por, un fet atàvic, però la Conxa sap quan “No calia patir pels escurçons” (p. 78). L’escurçó és símbol de la maldat (p. 119), i en àrab col·loquial no se l’anomena directament, sinó que es parla de la حية , literalment “la vida”.

3.6. La casa i l’hort

Les cases del Pallars són de pedra i també les cobertes són de pedra. En les cases dels Pirineus, en comptes de la teula es fa servir la pissarra o una altra mena de pedra. Les pissarres “Des de la finestra de la cuina el llosat de casa Saral semblava un campanar gran i les seues pissarres lluien com mirallets.”(p. 19). A Egipte es coneix la teula, però no la pissarra i per això he traduït per “pedra de la coberta” i no *ardoise* un calcat del francès admès en els diccionaris. Llosat es el teulat⁹ سطح (p. 15, 23,99,134), fet de pissarres, també dites lloses بلاط , però Barbal va emprar teulat en la primera edició “Des de la finestra de la cuina el teulat de casa Saral semblava un campanar gran i les lloses lluien com mirallets” (p. 68).

La Conxa ens explica que la casa dels oncles tenia “una gran sala on sobresortia el foc a terra”(p. 23), que cada dia s’encenia i es deixava apagar, és la llar de foc. La tia es queixava que: “No hi hagués el foc encès”(p. 63). L’oncle seia “a vora el foc” (p. 74). La vida es feia a aquesta sala, perquè el menjador estava tancat i només es feia servir pels dies de “festa grossa” (p. 23).

En la cultura egípcia rural, el foc no es fa a terra, sinó en un fogó o fogonet, perquè no cal escalfar la casa, sinó cuinar. En canvi, les cases acostumen a tenir un forn per fer el pa, anomenat *tannur*, fora de la casa. El lector àrab de la novel·la ja pot suposar que allí és diferent per causa del fred.

---

⁹ <http://parlapallares.cat/>

Les parets eren arrebossades amb morter, i el Jaume les emblanquinaria, “pintaria les parets de blanc” (p. 100), abans que vinguessin els parents de Barcelona. En àrab, طلاء بالأبيض / يبيض. Dins de les cases hi havia l’aigüera (p. 70), on es renten les coses de la cuina, menjar o plats, i a fora hi havia el safareig صهريج (Umar 2008, vol. 2, p. 1328) comunitari, on es feia la bugada “L’aigua omplint les aigüeres i el safareig per rentar la bugada”(p. 91).

La casa tenia “unes golfes sota llosat”(p. 23) . “Golfes” (p. 23, 24), encara que aquesta paraula sigui d’origen àrab (“les habitacions”), la paraula àrab equivalent és d’origen persa, سندرة , nom d’un arbre del qual es feien arcs i fletxes (Umar 2008, vol. 2, p. 1119). Més endavant, Barbal utilitza “cap de la casa” (p. 139) .

Hi havia el “celler” قبو (p. 23) diferent del soterrani (p. 151), que menciona al parlar de l’edifici a Barcelona. En àrab, és el mateix nom tant per a la casa de pagès com per a un edifici: بدرون, قيو. El celler era una part petita, la part gran era la cort per a les vaques (p. 23). “Cort” (p. 23) aquí és per a les vaques, زريبة . A les pàgines 61 i 65 no especifica si també és per als porcs. “A la cort o bé a l’hort” (p. 66). “Les vaques tranquil·les a l’estable” (p. 122, 142). Després diu, “al corral”, “Hora de tancar les vaques al corral” (p. 139).

És clar que en una casa musulmana d’Egipte no hi haurà porcs, i en el camp, en lloc de la vaca, hi haurà la búfala, però per donar llet per al consum familiar.

El paller a les regions dels Pirineus és una construcció annexa a l’habitatge, (p.13, 23, 142). A la planta baixa hi havia el bestiar, els animals quadrúpedes (p. 142) i a la primera planta el magatzem del farratge dels animals, i també hi havia un galliner. En la traducció he hagut de dir “magatzem de palla i farratge”. En la segona edició, Barbal introdueix el terme “borda” كوخ التخزين (p. 106) per designar aquelles construccions, on s’hi guardava el bestiar o el farratge, i que acostumaven a ser fora del poble. En àrab: أكواخ .

No cal dir que els anys 20 del segle passat, l’electricitat no havia arribat a aquests poblets, i per la nit, la mare cosia a la llum del fogueral (p. 18).

A la cara principal de la casa hi havia un “pedrís”(p. 49) , un banc fet de pedra, en àrab: مقعد حجري

Davant de la casa trobem un “Pati de batre”(p. 23), i la paraula àrab البيدر és prou clara, no cal dir “el pati”. Més endavant Barbal escriu “foc a l’era”, per un suposat incendi (p. 58), i l’era és aquest pati de batre.

“A l’hort” (p. 11, 77), s’hi conreen hortalisses i la paraula àrab per hort—encara que d’origen persa— més propera és *بستان الخضراوات*, encara que en aquest espai no sempre s’hi conreïn, i per això, he afegit ‘d’hortalisses’ (p. 11, 66). Hi van a buscar “un sarpat de bledes” *اذهبوا إلى البستان وأحضروا حزمة سلق* (p. 100). També les trumfes i tavelles *البطاطس والفاصوليا* (p. 13) venen de l’hort.

3.7. Els menjars

El pa és essencial i la Conxa explica com anava cada setmana al forn del poble per pastar i fornejar-lo (p. 70). El pa dura uns dies, fins i tot una setmana, mentre que a Barcelona, la Conxa observa, el pa només dura un dia (p. 155).

El peix de mar no es menjava fresc als Pirineus, però sí el de riu. La truita es un peix que es pesca en aigües fredes, i la família de la Conxa les menjava fetes “a la llosa”¹⁰ escalfada pel foc de terra (p. 94). El lector àrab pot entendre-ho, si traduïm “llosa” per “pedra”.

La carn de porc és part de la cuina catalana, però no de l’àrab i musulmana. A les muntanyes de l’Atles es cacen senglars, però no es menjaven. A Egipte, els cristians tenen granges de porcs, però se’n parla poc. La novel·la menciona aquests productes del porc:

“Cansalada”, *دهن شحم*, és la part de greix entre la pell i la carn del porc que es sala per a la seva conservació (p. 94), i faig aquesta traducció descriptiva: *دهن خنزير مملح* “greix de porc salat”. “Rosta” (p. 13) és la cansalada rostida. En la traducció he escollit “rostit de porc salat”, i igual a (p. 18).

“El bull i la botifarra negra” (p. 31) són “embotits”, (p. 61). La cuina musulmana utilitza els budells de bous, cabres, i fa uns embotits *سجق* amb carn d’altres animals que no siguin el porc. La traducció serà descriptiva “embotit blanc i negre de porc” *السجق الأبيض والسجق الأسود*.

“Pernil” (p. 31, 86, 101) Els cosins de Barcelona només menjaven el magre del pernil (p. 27). El pernil, que és cuixa o espatlla de porc salada i secada, la cultura àrabo-islàmica el desconeix.

El que més s’acosta a aquest aliment és la *basterma* *بسطرمة*, una mena de *cecina*, feta amb carn de vaca, però la paraula crearia encara més confusió. La traducció

---

¹⁰ *Corpus de la cuina catalana*, 1.114 Truita de riu a la llosa (Cuina 2023).

<https://www.cuinacatalana.eu/es/pag/receptes/?id=561>

serà descriptiva: “es menjaven la part sense greix de la cuixa salada de porc” ولحم فخذ الخنزير المملح والمقعد.

“Xolís” (p. 14, 146) سجق من لحم الخنزير بالفلفل الأسود) és un embotit fet amb la millor carn del porc, llonganissa i pernil, és una llonganissa plana, i l’expressió és pròpia del Pallars: <http://parlapallares.cat/>. He traduït “embotit de carn de porc amb pebre negre”.

“Confitat” والسجق المحفوظ). “Tia baixaria confitat” (94), el confitat és “un conjunt de llonganissa, costelles i embotits de porc que es conserven dins olles, amb oli o greix” (DCVB). Una altra vegada la traducció és orientativa.

“Mandongo” (p. 47), també mondongo. És la matança del porc i l’elaboració alimentària del porc¹¹. És una paraula quasi transversal del dialecte occidental i també a les comarques nord del País Valencià.¹² En àrab he dit “elaborar la carn del porc sacrificat” . ذبح الخنزير و فتحه لتحضير لحمه وأحشائه وعمل النقانق.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_el_mandongo

Entre els menjars cuinats hi ha “truitades” (p. 32), fer la “truita”, que són ous batuts i fregits. El plural sembla voler dir que les truites es feien amb patates, ceba, etc. Trumfes és la paraula dialectal per patates بطاطس (p. 74). En la cuina àrab tenim عجة بيض que s’assembla a la truita.

“La coca” (p. 35), és mencionada només una vegada, perquè es tallava i s’oferia a la sortida de la missa solemne de Festa Major. És un producte de pastisseria: *Enciclopèdia de la cultura catalana*. En la cultura àrab, كعكة és pastís, en general. كعكة

“Bunyol”(p. 16). “S’anava fent un bunyol” Com que un bunyol és una massa de pasta fregida, he buscat el pastís egipci més semblant que es diu *luqma* completat amb “de *buniuelo*”, conegut al Marroc لقيمات البونيويلو.

“Berena” (p. 101, 143) وجبة خفيفة . és un menjar fred que es pren fora de casa, com pot ser el que la Conxa i els seus s’enduen quan van als prats:

“sopes, un tros de pernil, enciam amanit” (p. 101).	شوربة ، وقطعة من لحم فخذ الخنزير وخس متبل
--	---

El berenar com aliment entre el dinar i el sopar és desconegut no té un nom específic en àrab.

¹¹ <https://www.somianatura.com/el-mandongo-una-paraula-perduda/>

¹² F. Mestre, “Vocabulari català de Tortosa”, in: *Butlletí de Dialectologia Catalana* (Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 1915), p. 14.

3.8. Les coses de la casa

Una casa com la dels oncles de la Conxa tenia uns aparells a vegades diferents dels que podem trobar en una casa del camp egipci:

“Esmolls” (p. 13), per moure les brases. Un eina igual no la trobem, però sí unes pinces grans, d’aquí la traducció perifràstica “pinces de les brases” بملقط الجمرات .

“Porró”(p. 13, 146) és un recipient impossible de trobar en la cultura àrab, i per això la solució adaptativa ha sigut dir “gerra del vi” أبريق الخمر.

“Bóta”, (p. 13, 27, 146) és de pell, i es traduirà per قربة الخمر, perquè a Egipte la bóta és gran i és només per a l’aigua.

“Cànter” (p. 57): القلة. Té un broc petit per a beure’n, el galet, i un broc més ample per a omplir-lo. No conec el cànter amb dos brocs, sinó amb un, i ample, tant per a omplir com per a beure.

La Conxa parla del xerric, (p. 57), o sorolla, que feia la gent que bevia a galet, però el xerric és una conseqüència de beure a galet, i beure a galet fa que el que beu hagi d’aixecar el cap, i amb el cap els ulls cap al cel. Explicar-ho a un lector àrab suposa una nota extensa, que no veig justificada.

“Fruitera de porcellana” (p. 32), que en àrab serà “una cistella de porcellana per a la fruita” سلة من الخزف لحفظ الفاكهة .

“Senalla”, (p. 134), un cabàs d’espart قفة *capazo de esparto*.

“Cendra” الرماد (p. 15) “Mare posava la cendra ... per fer la bugada” (p. 15). Antigament, la cendra es feia servir per netejar les peces grans de roba blanca, perquè conté restes de carbonat potàssic que reacciona amb els àcids grassos de la roba bruta. Fins i tot hi ha una dita:

https://pccd.dites.cat/p/Amor_de_gendre%2C_bugada_sense_cendra

Així també es feia en països àrabs, الغسيل بالرماد però jo diria que el lector àrab es quedarà tan sorprès al llegir-ho com un català actual.

“Palangana” (p. 24), el material era metàl·lic, és طسنت , paraula d’origen persa, que a Egipte pot ser de material diferent.

3.9. Els vestits

“Mocador de farcell” صرة الملابس , o mocador de fer farcells (p. 11, 19). Un mocador pot ser tant un mocador de butxaca, que era de cotó, o un de més gran, per posar al cap o per fer farcells.

La tela de la qual es fa el mocador de fer farcells és molt característic de l'art de la terra; una descripció allargaria la traducció. La traducció es limita a صُرَّة que és el mocador que embolica la roba per a transportar-la, un embalatge molt popular. Hi ha un film egipci, basat en la novel·la de Yusuf Idris *Naddaha* on veiem com els pagesos arriben a El Caire amb aquest mocador de farcell on han embolicat les seves pertinences.¹³

La tia de la Conxa i ella mateixa portaven al cap uns mocadors foscos (p. 26). Soledat la veïna es posava un mocador negre (p. 66) . Un lector àrab no es quedarà gens sorprès perquè la majoria de les dones porten el mocador dit *isharb*, Les dones cristianes a l'Alt Egipte anaven vestides com les musulmanes.

“Espardenyes” (p. 19, 125) “calçat d’espart” جفال . Les espardenyes egípcies no tenen, però, els llaços que coneixem.

“Gec” (p. 18, 125) és una peça de vestir poc coneguda dels pagesos egipcis, que a l’hivern porten una *galabiyya* gruixuda. Per això he optat per معطف neologisme.¹⁴

“Davantal” (p. 40). En àrab tenim مريلة, “cosa per recollir la saliva que un baveja”, i que és un pitet dels nens, però també un davantal de cuina o treball.

“Fistonet”, (p. 42), un brodat تَطْرِيْز، تَوْشِيْه. Les faldilles de la Conxa eren amb un frunzit, que ella li diu “un arrugat” ثنية

“les faldilles tenien un arrugat que es desfilava cada dia que passava” (p. 125)	تتورتى تتسل الخيوط من ثنيتها يوماً بعد يوم
--	--

“Tapaboques” (p. 58), segons DCVB és una bufanda, o “una manta amb que s’emboliquen la cara i el cos els homes que van de camí”, i aquesta segona accepció és millor aquí. La paraula الملحفة és equivalent.

“Peüc, peücs”(p. 96) fets de mitja, جوارب، لكلوك. “Fer mitja” (p. 96), حياكة ha caigut en desús a Egipte, però existeix i així es tradueix,

“Xambra” (p. 96), una camiseta de cotó, que fan les germanes per al nadó. Segons la Gran Enciclopèdia Catalana és “Peça de vestir semblant a una brusa curta que

¹³ <https://www.imdb.com/title/tt8110960/>

¹⁴ “De pagès a típic. 100 anys dels vestits de l’Esbart Català de Dansaires”,

https://cultura.gencat.cat/web/.content/cultura_popular/07_publicacions/catalegs_expos/SD_100AnysVestits.pdf

portaven les dones damunt la camisa per a estar per casa”. L’origen etimològic és el francès *robe de chambre* “vestit de cambra” صديرة من القطن الناعم .

3.10. Eines de pagès.

“Porgadors” (p. 24, 85) són garbells, paraula aquesta d’origen persa a través de l’àrab i, en efecte l’àrab conserva *Ghirbaal* amb que l’hem traduït per غربال.

“Redall”(p. 26, 36) “segona dallada d’un prat”, s’ha traduït per “segona sega” d’aquella herba que era curta quan la sega grossa, la primera. الحصاد الثاني

“Rascle” (p. 27), una eina per arrancar les males herbes, però sembla que aquí la Conxa el fa servir per recollir l’herba segada. “Forca” (p. 28) amb el rascle. En àrab: *mislafa* مسلفة ,

“Carro” (p. 40) عربية الكارو ,encara que la civilització de l’antic Egipte tenia el carro, els italians van introduir el carro de palla tal com el coneixem, i la llengua ha adquirit el calc, *carru*. Una mula tira del carro (p. 28).

3.11. Família, casament, gent

Els noms dels elements familiars poden tenir matisos diferents. El padrí, és l’avi del dialecte barceloní, i la padrina (p. 150), l’àvia (p. 15, 44), en àrab الجد والجددة.

En canvi “tia, oncle” (p. 35, 41) tenen diferències: En àrab distingim entre oncle i tia de part del pare عم وعمة , o de la part de la mare خال وخالة : “El cosí de la tia” ابن عم الحالة (p. 27)

D’una altra banda, “cosí” عم /خال/ة no té un terme específic, és el fill del germà o de la germana. Tampoc el nebot, que és “el fill del germà o de la germana” ابن العم , ni el cosí segon: (p. 134) “el cosí segon del Jaume”, en àrab: “un dels fills del fill de l’oncle paternal” أحد أبناء ابن عم جاومي .

La jove és la dona del fill (p. 145) كنة أو زوجة الابن i el gendre és l’home de la filla, صهر أو زوج الابنة (p. 146), però en desús . La cunyada (p. 86) és la dona del germà (زوجة الأخ).

“Hereu” (p. 11, 44, 53, 61, 90):

A la novel·la ‘hereu’ surt moltes vegades. El concepte de l’*hereu* només és propi de societats agrícoles, on hi ha un límit a la divisió de les terres, amb el perill que la fragmentació sigui la ruïna per a tots. Es tracta d’una societat de propietaris rurals, no de jornalers. En el cas d’Egipte, el fill gran acostuma a fer-se càrrec de les terres, si n’hi ha, però els germans consideren que tenen dret a una part de la collita.

En la traducció, quan la paraula ‘hereu’ surt per primer vegada escrivim ‘fill gran بَكْرٌ que és l’hereu وارث (p. 11, 12), no cal dir, de les terres, però després abreviem per وارث .

“Pubilla” (p. 39, 53), l’herència passava a la noia gran quan no hi havia cap home per ser hereu i la Conxa seria l’hereva de les possessions dels oncles, era una “pubilla cobejada” الابنه الكبرى الوارثة المرغوب فيها (p. 39). En el cas del món musulmà això no és així, però la traducció específica “l’hereva”, الوارثة.

La institució es diu pubillatge (p. 39, 137).¹⁵ L’Elvira, la filla gran, ja no vol ser la pubilla, aquí, en el sentit de ser la dona de l’hereu.

Mestressa ربة البيت (p. 11, 143). La jove de la Conxa esdevindrà la mestressa de la casa, al casar-se amb l’hereu (p. 143) . La germana gran de la Conxa “feia més de mestressa” (p. 11) que la mateixa mare.

El concepte de *mestressa de la casa* és diferent, perquè en una família extensa, com es l’àrab, l’autoritat femenina de la casa és l’àvia paterna.

Casament

“Fadrins i fadrines”, (p. 36, 39, 48,89) són els joves en estat de casar-se. El terme أُعْرَب “celibatari” no acaba de comprendre aquest matís.

“Festejar” يخطب (p. 48, 63, 69), el festeig era part del ritual previ al casament. El pretendent havia de demanar permís a la família de la fadrina, i si li ho donaven, anava “a vistes” الاتفاق على الخطوبة (p. 101), anava a “fer vistes” (p. 142): Veure’s en un lloc convingut un home i una dona per tractar de casar-se. L’expressió “fer vistes” és típica del Pirineu lleidatà.

La Conxa exclama: “Què són les vistes?” (p. 146) He traduït “per trobades de promesos” لقاءات ما قبل الزواج .

En la cultura àrab islàmica són les mares de la parella les que fan les gestions preliminars a una vista molt formal. En ambdues cultures, els casaments són per acords (p. 146) التوفيق بين اثنين . Són matrimonis en els quals els aspectes materials són fonamentals, en el cas català, són acords per preservar la hisenda. El dot (p. 146) en la cultura catalana són els béns que la muller aporta al matrimoni, i ja no és obligatori. Aquell dot podia passar al marit o romandre en possessió de la muller, però el marit l’administrava.¹⁶

¹⁵ <https://www.encyclopedia.cat/gran-encyclopedia-catalana/pubilla-3>

¹⁶ GEC, <https://www.encyclopedia.cat/gran-encyclopedia-catalana/dot-1>

En la cultura musulmana, el dot l'entrega el marit a la muller, que n'és propietària i administradora.

3.12. L'ensenyament. La religió

3.12.1. "Costura" المدرسة

Als pobles hi havia una escola, sovint amb una sola aula, i una sola mestra. L'ensenyament s'acabava aviat, amb dotze o tretze anys. Dominar les quatre regles era considerat un mèrit.(p. 142). Joan, un germà de la Conxa va entrar al seminari per poder estudiar més (p. 11).

Anar a l'escola era "anar a estudi", (p. 12-13),"tornar d'estudi" (p. 156) i la sala d'estudi (p. 12) era l'aula de l'escola rural de l'Ermita (p. 47), on s'hi feia el ball. En àrab diem "la sala de l'escola". "Anar a costura" (p. 12-13) també era anar a l'escola, però la de les nenes. Quan la Conxa té filles, l'estudi era "a tocar d'on vivíem" (p. 69), a Pallarès. El Jaume volia que la seva filla gran "anés a estudi de Montsent" (p. 77) perquè allí "ensenyaven més de lletra i de comptes".

3.12.2. Religió

L'església és un edifici que trobem en tots els pobles, a més a més de les ermites en les afores, que també són "la capelleta de sant Josep" (p. 125). Les esglésies tenen un campanar que dona les hores (p. 15).

A més a més, hi ha tocs específics:

"Toc de festa, toc de rosari ... toc de morts" (p. 156)	جرس الاحتفال، جرس أوراد الموتى
---	--------------------------------

Dins de l'església, hi ha els bancs on s'asseien els homes, a un cantó, i les dones, a un altre (p. 17). El lector àrab sap que a les esglésies coptes també hi ha bancs, مقاعد "seients".

Mossèn Miquel, el capellà que predicava pujava a la "trona per sermonar" (p. 96), i parlava de les seves idees "tant a la trona com al carrer" (p. 105). La trona recorda

el *minbar* de les mesquites i encara que hi ha diferències en la decoració, els cristians àrabs (Egipte) utilitzen el mateix terme.¹⁷

Més complicat és traduir “confessionari” (p. 106). El concili de Trento (1545-1563), va establir l’obligació de confessar els pecats al menys una vegada a l’any. Així es va crear el moble anomenat “confessionari”¹⁸ per a garantir la privacitat, fet de fusta.¹⁹ Aquest moble no s’usa a les esglésies ortodoxes d’Orient, i només hi ha una cadira. La traducció serà كُرْسِي الاعتراف, malgrat que sigui ambigu.

Mossèn. Capellà. Majordona

L’església catòlica té una organització jerarquizada. A la base tenim la parròquia i “A la parròquia” (p. 28), أبرشية i “Mossèn Miquel” (p. 73) era el rector de la parròquia. A Catalunya donen el tractament de “mossèn” al sacerdot catòlic, el capellà, (p. 74, 106). Capellà és traduït per قسيس. “Rector” (35), és traduït per راعي الكنيسة “pastor de l’església”. La rectoria (p. 74, 93) és la seva casa. “Majordona”, (p. 74, 101, 110) és la dona que porta la casa d’un capellà. مدبرة المنزل

L’organització de l’església copta és equivalent: Patriarca, bisbes, sacerdots, i en el cas de l’islam, la parròquia seria la mesquita d’un poble i el seu imam.

Les oracions

“Encara passava el rosari” (p. 17, 136). Un enfilall o collar de boles que es van passant repetint les oracions és conegut tant a l’islam com al cristianisme. En l’islam es repeteixen els noms de Déu, però en el catolicisme allò que es repeteix són oracions a Déu Pare, a la Trinitat, però sobretot a Maria. Un cristià àrab entendre el sentit del rosari com a una oració ritual, però un musulmà necessita l’aclariment “el rosari de les oracions a la Verge” لتؤدي على المسبحة صلوات العذراء. “Mare de Déu” no es pot dir, perquè l’Islam no considera que Jesús sigui Déu, ni els cristians egipcis ho diuen. Els coptes són jacobites, monofisites (Gran Enciclopèdia Catalana), i consideren que Maria només és mare del cos.

---

¹⁷Diccionari de termes eclesiàstics: https://st-takla.org/Coptic-Search-St-Takla.org/site_search.php?q=%D9%85%D9%86%D8%A8%D8%B1+%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AF%D9%8A%D8%B3&op=and

¹⁸خوس التائين
<https://st-takla.org/Coptic-Faith-Creed-Dogma/Coptic-Rite-n-Ritual-Taks-Al-Kanisa/05-The-Seven-Holy-Sacraments Bishop-Benjamin/Coptic-7-Sacraments 014-Rite-of-Confession-Sacrament.html>

¹⁹<https://enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/confessionari-0>

“No devia arribar ni a mig misteri” (p. 17). El rosari és un conjunt de pregàries que commemora els misteris de la fe cristiana, de goig, dolor i glòria, i aquí Barbal diu que la mare de la Conxa no arribava a la meitat de les oracions del primer misteri. Pensant a un lector àrab i musulmà, prefereixo dir “no arribava a la meitat del primer terç de la primera part de les oracions”. لم تكن لتصل إلى نصف الصلاة الأولى

“Prenostre” (p. 126) és l’oració més freqüent, comparable a la Fatiha. En àrab es diu "صلاة أبانا الذي في السماء!" i "الصلاة الربانية"

“La missa del diumenge” (p. 17), la missa “el dia de la Festa Major” (p. 28), “missa de sis” (p. 35), una “missa solemne” (p. 36). “Durava més el sermó que la missa” (p. 105).

La missa del diumenge és obligatòria en l’església catòlica. A l’islam tothom té l’obligació de fer les cinc oracions, però no hi ha obligació d’anar a la mesquita. A l’església copta, de la missa se’n diu *quddas*, com utilitzo aquí en la traducció.

Ja a començament del segle XX, l’assistència a la missa del diumenge era poca, si bé i durant la dictadura de Franco va augmentar. L’assistència dels homes encara era menor que la de les dones:

“I això les dones, que ni oncle ni la majoria d’homes del poble no hi entraven” (p. 35)	فلا الخال ولا معظم رجال القرية كانوا يعتيونها
--	---

Per a les dones, la missa satisfieia una necessitat de socialització, que els homes podien satisfer en altres cercles, com el bar. La situació és ben diferent de l’Islam, on encara la mesquita és un lloc de socialització, com ho van ser les esglésies en el passat, i que és freqüentada majoritàriament pels homes.²⁰ Les dones musulmanes, en regions rurals, fins i tot no van a la mesquita.

A l’església d’una parròquia, només els diumenges, es celebraven unes quantes misses, la primera era la de sis del matí, a la qual la Conxa i la tia assistien. La missa de la Festa Major era més llarga, era una “missa solemne” (p. 35), i reunia més gent, i també alguns homes més. A la sortida, s’oferien coca (veure menjars) i ramets d’alfàbrega als fidels. La Conxa, quan ha complert setze anys, és premiada amb ser aquella noia que porta la plata amb els ramets d’alfàbrega (veure Festa Major).

“A l’hora de la processó” (p. 36). Una processó o professó és un passeig d’una icona sagrada pel mig d’un poble o cap a un santuari o ermita. Maria Barbal no diu si la

²⁰ L’església havia perdut la seva funció com lloc de trobada, cf.

https://historia.nationalgeographic.com.es/a/ligar-iglesia-misa-evento-social-siglo-oro_13191

processó portava una icona d'una Mare de Déu o d'un sant. En l'església copta es fan algunes processons, i un lector egipci, fins i tot àrab, entendre el terme موكب .

La locució “passar la plata” (p. 28). La plata era una safata que solia ser d'aquest metall, la plata, sinònim d'argent, per recollir els donatius dels fidels durant la missa, en aquest cas la missa de la Festa Major. Cal explicar-ho al lector dient “la safata de les almoines” صينية الصدقات .

https://pccd.dites.cat/p/Passar_la_plata

Seminari (p. 12): El Concili de Trento (1545 i 1563) va crear aquests centres específics per a la formació sacerdotal, on hi entraven nens a partir dels dotze anys en règim d'internat, però aquest sistema (Seminari Menor i Major) no té una correspondència exacta a l'Orient, on hi ha centres de formació eclesiàstica però que no són necessàriament interns. Per això la traducció precisa que és un internat on estudien aquells que volen ser sacerdots.²¹

Asumpció, Encarnació, Trinitat i Concepció (p. 43)

El lector musulmà podria entendre que una dona cristiana es digui Trinitat encara que la doctrina de la Trinitat (تثليث) vagi en contra del principi musulmà de la unitat de Déu. L'Alcorà condemna la doctrina “No són creients aquells que diuen: Déu és sols un terç d'un grup de tres” (5:73).

Tanmateix un musulmà difícilment entendre que es digui Assumpció o Encarnació, i no entén en absolut que una dona es pugui dir Concepció. En conclusió, cap dels quatre noms és usat en àrab, i per això he fet transliteracions del noms en caràcters àrabs.

El bateig (p. 82) és per esborrar el pecat original, vessant aigua beneïda, i recordant el bateig que Joan el Baptista practicava per immersió. En àrab el terme és exacte, تعميد “confirmació” i els cristians àrabs l'empren per anomenar aquest sagrament.

Salpàs, o salispàs (p. 53), fer el salpàs, aspergir amb sal, és una tradició cristiana consistent a beneir les masies i els seus termes durant la Pasqua. El sacerdot tirava un grapat de sal i aspergia aigua beneïda al costat de la porta d'entrada de la casa de pagès.²² La Conxa qualifica la mestressa de cal Sebastià de ‘salpàs’, perquè va d'una

²¹ <https://enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/seminari-4>

²² enciclopedia.cat/tradicionari/de-quaresma-a-pasqua, s.v. salpas.

casa a l'altra, sense cuidar de la seva. En àrab, he traduït “una dona que no parava a casa”.

El cel, els cels.

“No em sabia imaginar el paradís²³ tal com el predicava mossèn Miquel” (p. 73). L'escatologia cristiana i la musulmana tenen les seves diferències. L'escatologia de l'Església Catòlica parla dels anomenats “novíssims estats” que són quatre: mort, judici, infern i paradís; el purgatori existeix, però no és un “novíssim” perquè no és un estat definitiu. Actualment, el seu catecisme defineix el cel com un estat:

1024. Aquesta vida perfecta amb la Santíssima Trinitat, aquesta comunió de vida i amor amb Ella, amb la Verge Maria, els àngels i tots els benaurats s'anomena “el cel”.²⁴

Ara bé, la imaginació popular imagina el cel com un paradís, on les ànimes gaudeixen escoltant una música celestial. En l'Islam, es coneix la teoria dels set cels, i l'ànima dels benaurats puja fins al darrer, però no és un estadi final. L'ànima torna a la seva tomba, fins a ser ressuscitada. He traduït “paradís” per *jannah*, originàriament, un jardí i que és el terme musulmà.

Els àngels

La pintura romànica decora les àbsides de les esglésies amb representacions d'àngels i la Conxa observa que els de l'església de Pallarès no tenien ulls com tenien els de l'Ermita, on ella va néixer. El profeta Ezequiel té una visió en la qual hi ha uns querubins i ens diu (10: 12) “El cos de tots quatre querubins, l'esquena, les mans, les ales i les rodes, eren plens d'ulls tot a l'entorn”.

Per al lector àrab, que els àngels tinguin ales és una cosa coneguda, tant per l'Alcorà (35:1) com per les històries de profetes, però no qualsevol lector coneix la descripció de l'Ezequiel *حزقيال* dient que tenen ulls a les ales.

---

²³ En la primera edició, “el cel”.

²⁴ https://www.vatican.va/archive/catechism_sp/p123a12_sp.html

3.13. Les festes: Festa Major, Nadal

En societats agrícoles, la festa major està relacionada amb la sega o la collita. S'acostuma a celebrar a l'estiu. Per a la protagonista és una ocasió de trencar la rutina, i retrobar gent.

En una societat rural, a Egipte, el que es celebra és la festa per a celebrar l'aniversari del Profeta, d'algun familiar seu, o d'algun "sant" propi del llogaret, són els *mulid*. Els cristians celebren festes semblants, i destaquen aquelles que tenen per referència alguna església dedicada a la Mare de Déu. El país coneix totes aquestes festes, amb les seves processons, cançons, balls populars, però no balls de saló. Acaben amb la *Nit Major* que seria comparable a la 'Festa Major'.²⁵ La traducció és literal, esperant que sigui comprensible pel seu context.

Els balls eren part de la Festa Major (p. 35), però també de la cultura popular. A la nit el ball es deia "sarau" (p. 138). Al traduir a l'àrab un ha d'evitar la confusió entre els balls populars egipcis i els balls de saló europeus. El Jaume pregunta "si fèiem ball a Pallarès" (p. 44) i el ball va arribar (p. 47). La Conxa recordarà sempre aquell ball (p. 69).

"Balls de rams, balls de casats, tots els fèiem" (p. 89). Es diu ball de rams perquè els balladors regalen rams a les balladores, i propi de les festes majors. Una cupletista, la Cànida Pérez se'n va fer ressò:

<http://www.ub.edu/ntae/candida/#ballrams>

El ball de casats està relacionat amb el casament i el primer ball de la parella casada, però aquí és el ball de tots els casats (p. 89). La Conxa gaudeix amb el ball, i hi somnia (p. 99).

"Nadal" (p. 45) és "la festa del Naixement de Jesús", identificada perfectament en tot el món. En la novel·la només surt com una referència temporal, com "pels volts de Nadal".

3.14. La guerra, la política

La novel·la molt rarament parla de les institucions, fora de les religioses. Parla del rei, de la república, de la Generalitat, que són fàcilment traduïbles.

---

²⁵ Salah Shahin (1930-1986) va escriure el guió d'una opereta sobre la "Nit Gran", molt popular en aquesta festa. Veure: <https://www.youtube.com/watch?v=r4SyIkPplDY>

Hi trobem la figura del jutge de pau قاضي سلام (p. 93), que Barbal sembla presentar com la d'un alcalde de pedania, i no un jutge voluntari. En les pobles egipcis hi ha el. شيخ الحارة .

“Esquerra Republicana” (p. 93): La institució dels partits polítics és coneguda arreu del món, i la traducció literal és prou il·lustrativa. Que el Jaume s'hagués apuntat a Esquerra Republicana neguitejava la Conxa: “Apuntar-se” en àrab serà “fer-se membre [del partit]”.

S'havia apuntat a l'Esquerra Republicana (p. 93)	كان قد انضم إلى حزب اليسار الجمهوري
--	-------------------------------------

La guerra afecta la vida de la protagonista durant els tres anys que va durar, 1936-1939 i durant una llarga postguerra.

“Era ple d'italians” (p. 121). El lector àrab no entendrà què feien els italians en un alberg, a l'Aragó, l'any 1939. La Conxa parla dels italians que eren part d'un exèrcit que el dictador Mussolini va enviar a Espanya per lluitar al costat de Franco. Caldrà una nota a peu de pàgina.

3.15. La mort

La cultura de la mort és una característica de cada societat. La Conxa viu de lluny la mort del seu pare o de la seva mare perquè ja no viu amb ells, sinó amb els seus oncles. La mort del seu oncle sí que la viu de prop. Però la mort del seu marit, del Jaume, no la podrà viure perquè aquest i altres republicans són executats i enterrats en un lloc desconegut.

Hi ha uns passatges on la Conxa parla d'aquests ritus mortuoris, precisament quan diu que el Jaume no els tindrà. Es tancaven ells ulls del mort, el qual era vetllat dins d'una caixa, sortia de la casa amb el peus pel davant:

“Amb els peus pel davant” (p. 119). Hi havia la superstició, potser d'origen romà, que el mort havia de sortir de la casa amb els peus cap al davant.²⁶ Si mirés cap a dins de la casa, el seu esperit podria apoderar-se d'algun familiar dins, però hi ha altres explicacions de la superstició, com la por a que tornés el mort. S'ha convertit en una

---

²⁶ Heller, John L., "Burial Customs of the Romans", *The Classical Weekly*, Vol. 25, No. 24 (2 May 1932), p. 195, The Johns Hopkins University Press, <https://doi.org/10.2307/4339101> <https://www.jstor.org/stable/4339101> .

frase feta per dir que algú s'ha mort²⁷. Colgar es cobrir de terra, com es colga algú dins d'un llit.

La cultura àrab ignora aquesta superstició, i dir “sortir amb els peus pel davant” és incomprendible. Cal dir que la tradició és que el mort, rentat i embolicat en un llençol blanc, sigui transportat en una llitera, نَعَش. En la pel·lícula *Le bleu du caftan* (Maryam Touzan, 2022), el cadàver és transportat amb el cap pel davant.

En àrab, hi ha l'expressió “estès sobre l'esquena” utilitzada en aquest context, i utilitzada per la traducció.

En la tradició d'aquí, el mort era posat en una caixa de fusta (p. 119). La sepultura als Pirineus era en la terra, colgat, i la Conxa parla de la tomba com “un forat” (p. 119), ho diu amb tristesa.

3.16. Del lèxic a la cultura

Podria resumir dient que els graus d'equivalència lexical són diferents segons es tracti de la naturalesa, de les coses concretes, i de les coses abstractes i les institucions.

1º L'equivalència en la terminologia de la naturalesa és alta. No vull dir que el lector àrab coneix directament les roques, les plantes o els minerals que la novel·la nomena, però pertanyen al lèxic àrab i pot refer la imatge. El lector s'adonarà que aquelles terres són diferents, però podrà imaginar-les.

2º L'equivalència en les coses concretes és més difícil. La terminologia de la casa, del poble, o de l'església és fàcil, també la dels vestits, com és el farcell, on hi ha una equivalència molt pròxima. Quant als menjars, sovint em sentia obligada a descriure'ls perquè no estava segura que la interculturalitat del lector li permetés entendre-ho.

3º L'equivalència en els abstractes és la que més dificultats posa. La institució de l'hereu, per cas, queda sense detallar i només dibuixada en general. Quant a la posició de l'home i la dona en la societat rural de començaments del segle XX, el lèxic ens pot ajudar en la mesura que la intertextualitat cultural és avivada per paraules com “festejar” o “vistes”. Nida els denominaria “termes que identifiquen peculiaritats culturals”(Nida 2012, p. 173), i pensa que la traducció sempre conserva un regust de cosa estranya.

---

²⁷ https://pccd.dites.cat/p/Amb_els_peus_per_davant

4. Locucions, o frases fetes: Dos temes

تَعْيِيرِ اصْطِلَاحِيّ

La fraseologia, les expressions idiomàtiques o idiotismes, els modismes, les locucions i les frases fetes són diferents termes per a designar unitats lèxiques. Aquestes unitats resulten d'un procés de lexicalització. En un procés de lexicalització un mot comença a formar part d'una combinació restringida amb un altre mot, i que reflecteix una figura retòrica o diverses de manera més o menys pròxima. Finalment, el significat de la figura, sovint una metàfora, s'imposa i s'oblida el significat original. Cal, doncs, separar les frases fetes de construccions fixes sense arrels retòriques, d'aquestes figures originàries.

Per sort disposem d'una gran base de dades per a l'estudi de les locucions, els refranys catalans, tant a Catalunya com a València o les illes:

https://www.parlacatalana.com/2020/02/lLista-de-locucions-i-frases-fetes_21.html

El *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) d'A. M. Alcover i F. de B. Moll²⁸ conté també locucions.

He seleccionat només dos àmbits: el dels modismes amb el cos i les seves parts, i el dels que contenen el verb 'fer'.

4.1. El cos

Moltes expressions vinculen el cap, el cor, les mans, els ulls, etc., amb verbs de manera fixa produint una frase feta.

"Un nus al coll" (p. 16)	غصة الحلق
--------------------------	-----------

la metàfora es correspon millor amb "ennuegament (a la gorja)", i més endavant el text diu:

"Un nus a la gola" (p. 123)	كالعقدة في الحلق
-----------------------------	------------------

El fil de la llana, metàfora de la pena, s'ha fet un nus a la gola de la Conxa.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-se-li_un_nus_a_la_gola

"I els ulls baixos" (p. 16)	عيون ذابلة
-----------------------------	------------

Hi ha una correspondència àrab molt pròxima amb "ulls mustis", de plorar.

https://pccd.dites.cat/p/Amb_els_ulls_baixos

²⁸ disponible en línia <https://dcvb.iec.cat/> com ho són altres diccionaris de l'Institut d'estudis catalans.

Els ulls i el cor surten en moltes frases fetes perquè els dos, també el cor, són presentats com òrgans de percepció i sentiment.

“Tia no ho veia amb mals ulls” (p. 40)	لكن خالتي لم تأخذ الأمر بمحمل سييء
--	------------------------------------

Considerar positivament. En àrab és millor no traduir la metàfora literalment i dir “no ho veia malament”

https://pccd.dites.cat/p/Veure_amb_bons_ulls

“A primer cop d’ull” (p. 41)	كما يبدو لأول وهلة
------------------------------	--------------------

L’expressió en àrab ha de precisar “Com apareix a primera vista”.

“Amb els ulls perduts cap a dintre” (p. 109)	وعيون بنظرة ضائعة
--	-------------------

Més sovint diem que un té la mirada perduda, una figura retòrica que s’ha fer una frase feta. En àrab, passa el mateix, la frase feta és “amb la mirada perduda”, com si la mirada fos una persona que es perd pel camí.

https://pccd.dites.cat/p/Amb_la_mirada_perduda

El cor és probablement el segon objecte de metàfores i frases fetes:

“Amb l’ai al cor” (p. 39)	لقد عشت بقلب خائف
---------------------------	-------------------

Per expressar el temor de fer alguna cosa malament, i la traducció àrab és “amb el cor temorós”.

https://pccd.dites.cat/p/Amb_l%27ai_al_cor

“Veure amb cor” (p. 47)	أجرؤ
“No em veia amb cor” (p. 127)	لا أجرؤ

No era capaç, no m’atrevia. No hi ha cap modisme àrab amb aquesta construcció.

https://pccd.dites.cat/p/Veure%27s_amb_cor

“El cor em va fer un salt” (p. 74)	قفز قلبي من الخوف
------------------------------------	-------------------

La Conxa s’espanta i empra una hipèrbole, ja esdevinguda una frase feta. En àrab, he traduït literalment, doncs hi ha una frase feta: “el cor va saltar de por”. (Fāyid, 2007, p. 400)

https://pccd.dites.cat/p/Fer-li_un_salt_el_cor

La sang és un altre tema freqüent:

“Em va fer pujar la sang a les galtes” (p. 67)	جعلت دمي يصعد إلى خدي
--	-----------------------

La frase habitual és la de fer pujar la sang al cap جعلت دمي يصعد إلى رأسي, enfurismar. A la cara ens posem vermells de vergonya, però també de fúria. És una metonímia, suposant que el vermell de les galtes augmenta perquè “la sang puja”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-li_pujar_la_sang_al_cap

“Fer-nos mala sang” (p. 133)	تعكير دماننا
------------------------------	--------------

Ofendre molt greument. En àrab hi ha l’expressió: *yu’akkir damana* enterbolir-nos la sang.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-se_mala_sang

La cara, la boca, la llengua, surten en moltes frases fetes:

“Tirar en cara” (p. 39) “que em poguessin tirar en cara”	مما ربما يؤنبونني/ يوبخ عليه
---	------------------------------

No hi ha una frase amb ‘cara’ coincident, i per això he traduït “retreure”

https://pccd.dites.cat/p/Tirar-li_en_cara

“Cara de pasqües” (p. 79)	بوجه مشرق كعيد الفصح
---------------------------	----------------------

Una cara d’alegria i satisfacció. En àrab la Pasqua s’associa amb la festivitat jueva o cristiana. Encara que hi afegim “la festa” i escrivim “radiant com una cara de festa de Pasqua” no és exacte. Per això he optat per “una cara plena d’alegria”.

https://pccd.dites.cat/p/Cara_de_Pasqua

“Em començaven a bullir les galtes com quan tens vergonya” (p. 133)	كنت ألاحظ أن وجنتي بدأتا بغليان كمن يشعر بخجل من شيء ما
---	---

Barbal ha canviat la frase en la reescriptura. Abans deia que “em sentia violenta” (105), i no menciona la vergonya. En àrab existeix la frase “bullir les galtes”, aquí s’utilitza.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_tornar_les_galtes_roges

“Badar boca” “com si li fes por badar-me boca” (p. 145)	كما لو كانت تخشى أن تفتح فمها معي
--	-----------------------------------

Parlar, en àrab “obrir la boca”, com si li fes por badar-me boca.

https://pccd.dites.cat/p/Sense_badar_boca

“Boca closa” (p. 139) “Vaig davallar, boca closa”	دون أن أُنس ببنت شفة
--	----------------------

En àrab, “sense que jo pronunciés una filla dels llavis (Fāyid 2007, p. 453) . “Filla dels llavis” és la metàfora de la paraula: (Fāyid 2007, p. 453).

“Sense paraula”. “Aquell got de llet tot just munyida davant el meu plat, sense paraula” (p. 29)	كوب من اللبن المطلوب توّأ أمام صحنِي دون أن تنبِس ببنت شفة.
---	---

En àrab, “sense que ella pronunciés una filla dels llavis”.

“Pèls a la llengua” (p. 96)	خالتي كانت تقول كل شيء بصراحة دون لفٍ ودوران
-----------------------------	--

La tia deia les coses pel seu nom. En àrab hi ha una frase feta “sense embolicar i sense donar voltes”, sense embolicar una cosa.

https://pccd.dites.cat/p/No_tenir_p%C3%A8ls_a_la_llengua

Finalment, altres parts del cos:

“Hi posava el coll” (p. 18)	لكنها هي من كانت تتفانى للمضي قدماً بالمنزل،
-----------------------------	--

És a dir, emprar tot l’esforç en una acció: No he trobat una locució semblant, i escric “s’esforçava al màxim”.

https://pccd.dites.cat/p/Posar-hi_el_coll

“Cames ajudeu-me” (p. 19, 49, 74)	أسلم ساقِي للريح / بسرعة
-----------------------------------	--------------------------

Però en àrab serà: “deixar les meves cames al vent”

https://pccd.dites.cat/p/Cames%2C_ajudeu-me%21

“Dits de plata” (p. 47)	أصابع من ذهب
-------------------------	--------------

La Toneta sabia cosir molt bé. En àrab els dits són d'or, “uns dits d'or”.

<http://elrefranyer.com/ref/tindre-els-dits-de-plata>

“Trencar-se de riure” (p. 73)	تنفجر بالضحك
-------------------------------	--------------

En àrab és “rebentar de riure”

[https://pccd.dites.cat/p/Cargolar-se o morir-se%2C o partir-se%2C o petar-se%2C o pixar-se de riure](https://pccd.dites.cat/p/Cargolar-se%2C%20o%20morir-se%2C%20o%20partir-se%2C%20o%20petar-se%2C%20o%20pixar-se%20de%20riure)

“Tocar de peus a terra” “El sermó de mossèn Miquel tocava més de peus a terra”(p. 95)	لمست خطبة الأب ميكل أرض الواقع أكثر من غيرها
--	--

És a dir, tenir present la realitat, en àrab “estava més a prop de la realitat”.

Ara bé, més avall, “tocar de peus a terra” a pàgina (145), s’ha de traduir literalment:

“tocar de peus a terra” (p. 145)	وأنا أحاول أن ألمس الأرض
----------------------------------	--------------------------

https://pccd.dites.cat/p/De_peus_a_terra

4.2. El verb de l'acció, “fer”.

No hi ha cap verb tan polivalent com “fer”, però el llenguatge culte evita repetir-lo. Per contrast, el llenguatge senzill en fa un ús immens. He seleccionat tres àmbits d'ús:

4.2.1. Ús sense objecte directe

“La seua [manera de ser] era disposar i fer” (p. 29)	شأنها أن تخطط وتفعل
--	---------------------

“Disposar” en el sentit de manar, ordenar.

“Si fa no fa” (p. 49, 63,65, 121)	تقريباً
-----------------------------------	---------

en àrab només trobo la traducció figurada, “aproximadament”.

https://pccd.dites.cat/p/Si_fa_no_fa

“Anar fent” (p. 54)	دير أموره
---------------------	-----------

L'oncle era “home murri, d'anar fent”, anava fent les seves coses i no volia discussions.

En àrab hi ha una expressió semblant “organitzava les seves coses”

https://pccd.dites.cat/p/Anar_fent

“Fer i desfer” (p. 55)	الحل والربط
------------------------	-------------

És a dir, decidir sense preguntar els altres, té un sentit metafòric similar al que té en àrab: “lligar i deslligar”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_i_desfer

“I faria molt bé” (p. 138)	وسيكون من الخير لها أن تفعل
----------------------------	-----------------------------

Faria bé de casar-se, era molt aconsellable. En àrab, “seria allò millor que podria fer”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_b%C3%A9

“Jo feia com si res” (p. 150)	كنت أتعامل كما لو أنني لست موجودة
-------------------------------	-----------------------------------

“Jo actuava com qui no hi és”, “com si jo no existís”.

https://pccd.dites.cat/p/Com_si_res

4.2.2. Fer amb objecte directe genèric (sense article)

Són els usos més freqüents de frases fetes amb aquest verb.

“Sovint ens feia festes” (p. 18)	كان كثيرا ما يداعبنا
----------------------------------	----------------------

Una frase feta semblant és impossible de trobar. He escollit el verb داعب “jugar amb -, acariciar”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-li_festes

“Fer gràcia” (p. 32)	يُسَلِّي
“Aquestes paraules ... em feien gràcia”	

“Em divertien”, no hi ha traducció al peu de la lletra.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_gr%C3%A0cia

“Fer goig”	
“la fruita ... no era per tenir-la atarterada per fer goig” (p. 32-33)	لا أن توضع متراكمة للزينة

O sia, la fruita ben ordenada produïa una emoció agradable de veure. En àrab ha quedat en “per decoració”.

“A l’Elvira no li feien goig els xicots que li havien fet l’aleta. (p. 137)	لم تكن إلبيرا معجبة بالفتيان الذين كانوا يغازلونها.
--	---

“Fer goig” no té sentit en àrab i per tant cal traduir diferent: “No li agradaven”. La seva germana, l’Angeleta:

Angeleta “feia goig” (p. 138)	أنها كانت جميلة
-------------------------------	-----------------

Era bonica. L'àrab no té cap equivalent amb 'fer'.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_goig

“M’haguessin fet mal de cor” (p. 87)	تركنتني بقلب منكسر
--------------------------------------	--------------------

Defallir, però en àrab he considerat deixar “em van deixar amb un cor trencat”.

https://pccd.dites.cat/p/Mal_de_cor

“Fer bonic” (p. 33)	للزينة
---------------------	--------

perquè és bonic es fa servir per a decorar, للزينة، حَسَنَ المنظر، للزينة، جَدَّاب،

https://pccd.dites.cat/p/Fer_bonic

“Tots feien falta” (p. 33)	والمنزل في حاجة للجميع
----------------------------	------------------------

Tots hi calien, eren necessaris; en canvi “si feia falta” (p. 34), té un altre sentit, com si les circumstàncies ho demanaven, en àrab, تَطَلَّب

“Feien falta tantes hores fora” (p. 58)	فقد استغرق العمل ساعات طويلة بالخارج
---	--------------------------------------

En el mateix sentit de ser necessari. “Tantes hores” serà “hores llargues” en àrab.

“Feia falta” (p. 137) L'Elvira “si feia falta plantava cara”	أنها كانت تكشر عن أنيابها إذا لزم الأمر
---	---

Si la cosa era necessària, ella treia les dents (per atacar) (Fayid 414)

https://pccd.dites.cat/p/Fer_falta

“Aquell dia feia tard” (p. 66)	في ذلك اليوم كان يتعمد التأخير
--------------------------------	--------------------------------

Arribar amb retard. En àrab “fins i tot arribava tard al sopar”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_tard

“Feia nosa” (p. 156) “Que si em feia nosa a mi”	أصبحت تمثل عقدة لي
--	--------------------

Si ella representava un obstacle per a mi, ‘nosa’ no és traduïble.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_nosa

“Si havia fet bondat” (p. 95)	هل حقًا، كنتُ صالحة.
-------------------------------	----------------------

Utilitzat en el llenguatge infantil, “portar-se bé”, i en àrab “has sigut bona”.

Veure el DCVB “fer bondat” sota la clàusula llenguatge infantil,

https://pccd.dites.cat/p/Fer_bondat

“Si us fes patxoca” (p. 101)	إذا كانت الفكرة تبدو لكم جيدة
------------------------------	-------------------------------

Si us sembla bé: Patxoca és bona impressió que causa una persona.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_patxoca

“La gran havia fet sort” (p. 139)	كانت الابنة الكبرى محظوظة
-----------------------------------	---------------------------

En el cas del matrimoni, Elvira havia encertat. Contraposat al matrimoni del fill, on tot ho havien encertat excepte el caràcter de la jove (p. 146).

https://pccd.dites.cat/p/Fer_sort

Fer costat “amb l’instint de fer-nos costat” (116)	بدافع أن يساعد كل منا الآخر.
---	------------------------------

Amb l’impuls d’ajudar-nos els uns els altres, en àrab.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_costat

“Fer nit (p. 114)	يبيت
-------------------	------

L’àrab té un verb específic, يبيت de la mateixa arrel que casa.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_nit

“No feia cap mal de veure (p. 141)	لا تجد العين في مظهره عيبا على الإطلاق
------------------------------------	--

Un cas de lítotes amb una frase feta “mal de veure”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_de_mal_veure

https://pccd.dites.cat/p/De_bon_veure

4.2.3. Fer més infinitiu

Una curiositat de la construcció està en l’existència en àrab de la “forma derivada” الصيغة المشتقة *af’ala*, أفعل, que té un sentit causatiu. Aquestes frases són exemples de forma *af’ala*:

“em fa callar” (p. 117)	أسكتتني
“mira que tot això ha de passar, que demà	انظري ، كل هذا لابد سيمر، ربما غداً ...، أسكتتني

potser ... , [Elvira] em fa callar”	
-------------------------------------	--

Observació: el present s’ha traduït pel passat أسكت per raó de l’aspecte perfectiu.

“Ens havien fet entrar” (p. 125) “Abans, a Montsent, ens havien fet entrar al despatx”	أدخلونا قبل ذلك ، في مونتسنت ، أدخلونا إلى مكتب
---	--

Aquesta forma causativa dona un aire més culte a la traducció, però el seu ús en àrab modern és poc freqüent, de manera que en general, havia d’emprar *ja ‘ala*, “posar”, com verb “auxiliar” més l’imperfectiu del verb principal:

Fer caure “es feia caure en diumenge” (p. 35)	كانوا يجعلونها توافق يوم الأحد
--	--------------------------------

Vol dir que és traslladava el dia del sant al diumenge per a celebrar la festa major, se la feia coincidir. No he trobat una traducció literal. Quant a la traducció de l’impersonal ‘se’, l’àrab utilitza ‘ells’, com també es pot fer en català:

“No la van poder fer estar al llit” (p. 17)	ولم يفلح أحد في أن يجعلها تبقى في السرير
---	--

parlant de la mare, i en àrab queda més fort dir: “ningú va aconseguir fer-la romandre al llit”.

Fer reforçar “El desig de poc soroll ens feia reforçar el respecte” (p. 58)	جعلتنا نعزز والرغبة في أن نعيش القليل من الهدوء جعلتنا نعزز الاحترام
--	--

Fer resar “Ens feien resar al matí y a la nit” (p. 122)	جعلونا نصلي جعلونا نصلي في الصباح والمساء
--	--

El subjecte és impersonal, “ells” són els que la tenen empresonada.

Fer riure “Fa riure pensar això, ara” (p. 146)	يجعلني أضحك التفكير في ذلك يجعلني أضحك الآن
---	--

Fer veure	فكرت في نفسي أنها تخاريف الشيخوخة، تلك التي
-----------	---

“ Vaig pensar per a mi que eren coses de la vellesa, que li feien veure el món canviat” (p. 154).	جعلتها ترى العالم بشكل مختلف
---	------------------------------

Tot i així, hi ha més casos en els quals el sentit causatiu de ‘fer’ no es tradueix:

“La feia petar” (p. 20) “Una rotllana de dones que la feia petar”	أخذن يثرثرن
--	-------------

Era millor traduir-lo per ثرثر un verb onomatopèic.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-la_petar

<u>Fer córrer</u> “feien córrer, mal m’està dir-ho” (p. 36)	إشاعة، وهو ما استسمحك عذرا لقوله،
--	-----------------------------------

en sentit positiu, parlant de si mateixa.

https://pccd.dites.cat/p/Fer_c%C3%B3rrer

En sentit negatiu, parlant d’una veïna:

“Totes les llengües feien córrer que era bruixa” (p. 65)	فقد كان يجري على كل الألسنة أنها كانت ساحرة.
--	--

Però la frase feta potser seria “deien les males llengües”. En àrab hi ha la frase equivalent “Corria per totes les llengües”

https://pccd.dites.cat/p/Males_lleng%C3%BCes

5. Figures del discurs

No és fàcil separar les figures retòriques pròpies de l’escriptora de les frases fetes, genèriques de la llengua. Símil, metàfora, metonímia o sinestèsia són figures que Maria Barbal emprava sovint, però també d’altres. Sovint la traducció és difícil, com veurem.

5.1. Símil

“Un nus al coll” (p. 15)	بغصّة في الحلق
--------------------------	----------------

és de fet “un nus a la gola”, com després escriu (p. 15). Així la Conxa compara la seva sensació a quan la gorja, de fet l’esòfag, és escanyada pel nus d’una corda que s’estreny

tibant pels dos caps. La gorja no deixa passar el pa, veure símil més avall (97). Sortirà a p. 100 una altra vegada. Veure c. 7.

“La vam trobar al llit com un pardal enreulat” (p. 142)	وجدناها في السرير مثل عصفور دوري منكمش
---	--

La tia morta es comparada amb un pardal, un ocell petit, enreulat, és a dir, “encongít” إنكمش és intel·ligible. “Amb el cor encongít” en p. 37.

“Se’m tallaven les cames d’esgarrifor” (p. 27)	كنت أشعر بشلل ساقي من الرعب
--	-----------------------------

per expressar la por de ser mossegada per un escurçó o una serp. En àrab, les cames se’m paralitzaven.

“Més gormands que unes paelles” (p. 31)	إنهم شرهون يأكلون كالغول.
---	---------------------------

Gormand és una persona a la qual li agrada molt menjar i aquí es compara amb unes paelles, que ho volen tot.

https://pccd.dites.cat/p/Ser_m%C3%A9s_gormand_que_cap_paella

Cal observar que la dita “més gormand que les paelles” apareix en frases fetes dels Pirineus o Andorra.

La traducció àrab أكل بشراهة شديدة seria correcta però he preferit una dita popular “Menjar com un ogre غول i dormir com un mort”

“Estava gras com un teixó” (p. 48)	كان سمياً مثل دب.
------------------------------------	-------------------

De fet, és una frase feta, i en àrab es diu “gras com un ós”

https://pccd.dites.cat/p/Gras_com_un_teix%C3%B3

“Com una avinença de comprar i vendre” (p. 54).	أن كل شيء كان بمثابة صفقة بيع وشراء
---	-------------------------------------

La Conxa compara els tractes que fan el Jaume i els oncles que fan de pares d’ella pel casament. Són uns tractes diferents dels habituals, com seria que la Conxa, tot i sent pubilla, aniria a viure a casa dels sogres, els pares de l’hereu. Com ho entendreà un lector musulmà? Amb certa dificultat, perquè l’home paga a la dona una dot que pot ser molt elevada, a canvi de dur-la o bé a casa seva, o bé a casa dels seus pares.

“Brut com les barres d’un galliner” (p. 65)	كان متسخًا مثل قضبان قن الدجاج
---	--------------------------------

Molt brutes per les defecacions de las gallines; la comparació pot ser literal. “Hi ha més merda que al pal d’un galliner” (indicació del professor).

“Llesta com una guineu” (p. 94)	كانت إلبيرا ذكية كتعلب
---------------------------------	------------------------

La comparació amb la guineu és més aviat per l’astúcia, també per la llestesa, com Barbal ha fet. En àrab la guineu és model tant d’astúcia com d’intel·ligència.

https://pccd.dites.cat/p/Llest_com_una_guilla

“Com a la brida del cavall” (p. 95)	كما لو كانت لجام حصان.
-------------------------------------	------------------------

Amb la brida el genet governa el cavall, i quan un agafa la brida, és per conduir-lo i això requereix molta atenció. La Conxa s’agafa ella mateixa a les paraules de Mossèn Miquel com si fossin decisives, amb tensió. He decidit mantenir la comparació malgrat que el lector àrab no ho té fàcil per interpretar el símil.

“Vermell com un perdigot” (p. 101)	حمرء الوجه مثل الديك الرومي
------------------------------------	-----------------------------

El perdigot, el mascle de la perdiu, però en àrab la comparació és amb el gall dindi, indiot.

https://pccd.dites.cat/p/Roig_com_un_perdigot <https://rodamots.cat/vermell-com-un-perdigot/>

“Com si m’haguessin tret l’ànima del cos” (p. 110)	كأنهم أقتلعوا روعي من جسدي.
--	-----------------------------

l’arrest del Jaume per les tropes nacionalistes, franquistes davant de la seva dona, la deixa com morta. En àrab, és l’esperit, روح el que abandona el cos, per tant “em van treure l’esperit del meu cos”. Ja he indicat les dificultat per a traduir el pretèrit plusquamperfet de subjuntiu a l’àrab.

“Com aigua que ja ha corregut” (p. 115)	وسنحكي كل هذه المعانات كما لو كانت سحابة عابرة.
---	---

En àrab: “Com si fos un núvol passat”, perquè “aigua passada” no es fa servir.

https://pccd.dites.cat/p/Ser_aigua_passada

“Com si fos un tros de canya on ha quedat	وكانه صار كجزء من عود قصب بقيت العقدة فيه دون
---	---

el nus sense esbotzar” (p.120)	أن تنكسر
--------------------------------	----------

La gorja és comparada amb una canya, on el nus està sencer i no deixa passar res.

“Per què els rocs acuden al pedregar? (p. 121)	لماذا تجر المصيبة الأخرى كالأحجار تنحدر نحو ركام الصخر؟
--	---

per dir que una desgràcia en crida una altra, que una desgràcia no ve mai sola, fins i tot és un refrany. Un pedregar sempre es metàfora de mal. En àrab, traducció adaptada: “Per què una desgràcia arrossega l’altra, com les pedres baixen cap el pedregar?”

“Es veia el borriçol d’ombra com un espieta” (p. 129).	بإمكانك بالفعل رؤية ظل النسيج كواش يخبر بالأسرار
--	--

Aquí hi ha dues figures retòriques. Primer, una metonímia. Barbal descriu la teranyina al racó del sostre com un borriçol que fa ombra, perquè la teranyina és lleugera com el borriçol. Després personifica el borriçol i el converteix en un espieta, un delator.

Traduir a l’àrab té la dificultat d’explicar què és el que el borriçol delata: l’aranya? o que tia s’ha fet vella? Ho he deixat “delator dels secrets”.

“Com grans de raïm verd” (p. 134)	الكلمات كانت كالحنظل
-----------------------------------	----------------------

L’amargor del raïm és una metàfora de l’amargor de les paraules de la conversa. L’àrab coneix la comparació “amargant com els grans de حنظل” la coloquintida.

“Un nen com un sol” (p. 141)	طفل كالبدر
------------------------------	------------

en àrab es prefereix dir “com una lluna plena”.

“Quan la meva memòria veïés desfer-se la broma en pluja lenta” (p. 154).	عندما ترى ذاكرتي أن الشبورة بدأت تذوب إلى مطر بطيء
--	--

Barbal compara el conjunt de records de la casa amb una boira. La memòria es perd igual que la broma es desfà en forma de pluja” .

5.2. Metàfora

“Fil de les paraules” (p. 16)	حبل الكلام
-------------------------------	------------

en àrab la metàfora del fil es correspon millor amb corda, “la corda de les paraules”

“A casa de solemnitats se’n gastaven poques” (p. 16)	الأمر الجليلة التي تستدعي التوقف في البيت قليلة
--	---

“Les coses solemnes que exigien parar-se i passar-hi temps, a casa, eren poques”

Se n’usaven poques, “gastar” aquí és metafòric del seu sentit primer de “gastar diners”.

He optat per “aturar-s’hi”, “passar-hi temps” التوقف.

“Geni coent” (p. 18).	حادّة الطبع
-----------------------	-------------

“Geni” té senti de caràcter *ṭab’*, en el llenguatge corrent. I “coent” es tradueix per “punxant” حادّ الطَّبْع.

“Hauria girat cua” (p. 19)	أدير ظهري
----------------------------	-----------

La locució verbal “Girar cua” es correspon amb l’àrab “girar la meva esquena”:

“Acabar aquell calvari” (p. 19, 150)	لينتهي ذلك العذاب والذي بدا لي كطريق الآلام
--------------------------------------	---

El lector cristià ha internalitzat aquesta frase que té el seu origen en la narració evangèlica: “Quan arribaren a l’indret anomenat la Calavera, hi van crucificar Jesús, i també els criminals, l’un a la dreta i l’altre a l’esquerra” (Luc 23:33)”. “Calvari” ve de la traducció llatina *Calvariæ*. El lector àrab coneix la història i el dolor del Messies, آلام المسيح, però no entendria “calvari”: el lloc. La frase feta per expressar un dolor insuportable, l’he traduïda per “el camí dels dolors” .

https://pccd.dites.cat/p/Passar_un_calvari

“Per la porta d’aquestes visites” (p. 32)	على عتبة هذه الزيارات
---	-----------------------

la porta té un sentit figurat “amb ocasió de”, i en àrab hi ha una locució semblant عتبة الباب, la llinda de la porta

“M’ho mastegava tot” (p. 32)	كانت تشرح لي كل شيء بالتفصيل الدقيق
------------------------------	-------------------------------------

M’ho donava tot mastegat, és a dir, que tot m’ho feia fàcil, com si fos una criatura, però el sentit metafòric es perdria en l’àrab, i he escollit “m’ho especificava tot”.

“Una rajola de xocolata” (p. 32)	وقالب شوكولاتة
----------------------------------	----------------

frase feta. La metàfora és morta, ningú pensa en la peça de ceràmica, però el lector àrab no ho entendria així, i per això he utilitzat l'expressió comuna, قَالْب شوكولاتة, “un motlle de xocolata”

“Devia valer els seus cèntims” (p. 32)	تستحق نقودهم بلا شك.
--	----------------------

“Valia les seves monedes, sens dubte”, l'expressió és semblant.

“Un ‘bon dia’, escorregut” (p. 36)	وعند الخروج "صباح الخير" نقولها فقط ونحن نركض إلى المنزل
------------------------------------	--

Sec, eixut. Aquí ‘escorregut’ és una metàfora de quan l'aigua s'escorre, complicat per l'el·lipsi “dit secament”, i “corrents cap a casa”. He traduït “Dèiem ‘Bon dia’ i res més”.

“Temps geniüt” (p. 36)	وإن لم يسؤ الطقس
------------------------	------------------

Si el natural d'una persona és propens a la còlera. Un refrany diu “Cellapelut, geni rabiüt”. La metàfora és d'un mal temps, “si no havia fet molt mal temps”. Impossibile de traduir literalment, “mal temps”. يسؤ الطقس.

“Descabdellar conversa” (p. 40)	يسل خيط المحادثة
---------------------------------	------------------

La conversa és comparada amb un fil que el que parla descabdella, en aquest cas, amb dificultat. En àrab “el fil de la conversa corre”.

“Si molt m'embafeva” (p. 40)	لو أثقل علي للغاية ، فسأخبره بذلك.
------------------------------	------------------------------------

Un menjar dolç o greixós embafa أتخم, però l'àrab no el coneix, en canvi “fer-se pesat” .

“Aplanar allò que se'm feia una muntanya” (p. 43)	وليمهد لي ما يبدو صعبًا مثل الجبل
---	-----------------------------------

Em feia fàcil allò que em semblava molt difícil, he traduït “aplanar allò que m'apareixia com una muntanya”, que és comprensible.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-ne_una_muntanya

“Vida i miracles” (p. 44)	كل صغيرة وكبيرة
---------------------------	-----------------

En àrab hi ha una frase feta semblant: “tot el gran i el petit”

https://pccd.dites.cat/p/Vida_i_miracles

“Vida a la terra” “perquè no hi devia haver prou vida a la terra” (p. 44)	ولإن الأرض لم تكن كافية للمعيشة
--	---------------------------------

en el sentit que no podia viure de la terra, en àrab he utilitzat عيش, diferent de حياة, “vida” en sentit biològic. En el mateix sentit, p. 37, “trobar-se la vida”.

La cara, però, se li va agrejar (p. 48)	تكدّر وجهه
---	------------

Agres són els líquids, com el vinagre. Agrejar es diu metafòricament del gestos de la cara. En àrab, agrejar no té sentit però es pot dir que així com l'aigua s'enterboleix, també la cara s'enfosqueix.

“Amb els ànims més refredats” (p. 54)	وبمزاج هاديء
---------------------------------------	--------------

l'aplicació de la temperatura a l'estat d'ànim, a una condició psíquica, no la trobo en àrab, per això he traduït حاله نُفْسِيَّه مَزاج, és temple més tranquil.

“L'amor ens descabalava de qualsevol amarra” (p. 55)	يمكن القول أن الحب في تلك الأيام خلصنا من أي قيود.
--	--

Maria Barbal combina dues metàfores. Primer, “descabalar”, fer perdre els cabals, els diners, i que deriva en “fer perdre el seny”, i segon, “les amarres”. Les amarres lliguen un vaixell amb el moll, com metafòricament els diners lliguen una persona amb una propietat. Difícil d'explicar en àrab, he traduït per “l'amor ens feia lliures de qualsevol lligam”.

<https://dcvb.iec.cat/results.asp?word=descabalar>

“Fins al cap d'una estona no ens van sortir les paraules” (p. 58-59)	لم نتفوه بأي كلمة إلا بعد برهة من الوقت
--	---

no vam ser capaços de parlar-nos. Una traducció literal a l'àrab és impossible, però una frase feta hi correspon: لم نتفوه de la mateixa arrel que ‘boca’.

“Li'n feia cinc cèntims” (p. 62)	كنت أشرح ذلك باختصار لدينا
----------------------------------	----------------------------

no trobo un modisme similar, per tant: “ho explicava a la Delina”

https://pccd.dites.cat/p/Fer-ne_cinc_c%C3%A8ntims

“cabdellar el son” “jo no podia tornar a cabdellar el son” (p. 63)	لم أكن أستطيع العودة للنوم
---	----------------------------

on el son és un cabdell, que s’ha desfet al despertar-se, i a dormir-se és tornar a fer-lo. La traducció literal no és possible, al meu entendre, i he traduït per “tornar a dormir”.

“Lluís es feia més el sord encara que les antostes” (p. 83)	كان لويس يتظاهر بالصمم كما لو كان حائطا
---	---

“Antosta” es una paret prima, Aïna, *L’argenda*, (Ramoneda Carrera 2007, p. 83).

“Ni molt boirosament” (p. 66)	ولو بالتقريب
-------------------------------	--------------

La metàfora de la boira baixa ضباب no encaixaria aquí, i per això he traduït “ni de manera aproximada”.

https://pccd.dites.cat/p/Fer-li_pujar_la_sang_al_cap

“Ulls de garsa” “clavant-me els seus ulls de garsa ben endins” (p. 67)	عيون الحيزبون تسمر عيونها التي كعيون الحيزبون في أحشائي
---	--

la garsa és una metàfora de la persona que només pensa a quedar-se amb tot el que pot. Té doncs un sentit despectiu. La garsa es un ocell de la família dels corbs, que són més coneguts en la cultura àrab, i també són mal vistos. Però l’àrab coneix ‘*uyun al hayzabun*, ulls de bruixa, que aquí és comprensible. “Clavant-me” és metafòric, i l’àrab té la mateixa expressió.

“Un argent viu per aprendre” (p. 73)	كانت تقول المعلمة إنها شعلة من الذكاء للتعلم
--------------------------------------	--

el mercuri es coneixia amb aquest nom “plata viva” (líquida), i la seva qualitat escorredissa és transposa a una persona bellugadissa:

<https://dcvb.iec.cat/results.asp?word=argentviu&re=true&msg=>

No obstant, Maria Barbal en fa un ús diferent, “argent viu” és aquí una persona que aprèn molt de pressa.

En àrab la traducció literal de la metàfora és incomprendible. “Argent viu” es diu d’un personatge popular que sempre s’escapa dels guàrdies que el persegueixen, és la història de l’Ali Ziba’. La traducció més aproximada diu “una flama de la intel·ligència”

“Fills de la terra” (p. 78)	أبناء الأرض
-----------------------------	-------------

Fills del lloc, és a dir, no són forasters. La metàfora existeix en àrab, però com a éssers humans, i he precisat: els pagesos fills de la terra.

“Quan entràvem en aquests viaranys” (p. 78)	عندما كنا ندخل هذه الطرق المتشعبة
--	-----------------------------------

Viaranys és metafòric i en àrab he dit “camins tortuosos” per ajudar a entendre el sentit figurat negatiu.

“La casa havia pervingut més silenciosa amb tant negre de dol” (p. 83)	أصبح المنزل أكثر هدوءًا من كثرة سواد الحداد.
--	--

El dol per la mort de la mare és un sentiment, i per tradició els familiars es vestien de negre durant un temps que consideraven que durava el dol. Barbal fa que el color negre sigui l’agent, perquè la casa sigui més silenciosa, en una figura de sinestèsia: color i so s’ajunten.

En Egipte el color negre també s’identifica amb el dol, i la tristesa, i durant un any, els homes del camp porten un turbant negre, i les dones es vesteixen de negre. Si la vídua és gran, anirà de negre fins a la seva mort. Per això la metàfora és comprensible traduïda literalment.

“Quatre tronades escombrarien la calor” (p. 89)	فإن بضع عواصف رعدية كانت تكس ما تبقى من حر
---	--

una tempesta amb llamps i trons refreda l’atmosfera. Barbal recorre a la metàfora i la prosopopeia. Les persones fan servir l’escombra i no les tronades. Quan escombrem, apartem la brutícia, no la calor. A l’hora de traduir a l’àrab, es pot fer literalment, però esclariant “les tempestes de tronades”.

“Llepaculs del rics” (p. 96)	يلعق مؤخرة الأغنياء
------------------------------	---------------------

metàfora de l’adulador, que ha esdevingut una frase feta. En àrab, he decidit fer una traducció literal perquè és gràfica i comprensible.

https://pccd.dites.cat/p/Ser_un_llepaculs

“L’àliga gallinera de la Soledat” (p. 97)	حداية الكتاكيت جارتنا سوليدات
---	-------------------------------

L’ús del “de” manifesta que estem menystenint la Soledat, i la compara amb una au de rapinya, l’esmerla, *Falco columbarius*, o àliga gallinera حداية. És el falcó més petit, d’un pes d’uns 200 grams, que menja ocells més petits. Els pagesos egipcis el temen perquè es menja els pollets. Hi ha un refrany, “no hi ha cap àliga gallinera que deixi caure pollets”, perquè, al contrari, se’ls emporta.

“Presca pels negres” (p. 114)	استولى عليها السود بالفعل
-------------------------------	---------------------------

la Conxa identifica els republicans com rojos, i els franquistes, com negres. Una pel·lícula de Carlos Arévalo, *Rojo y Negro* (1942) identifica el roig amb el protagonista, membre de la CNT, i el negre, amb la protagonista afiliada a la Falange. La novel·lista no precisa si els adjectius tenen un sentit pejoratiu, posant-se en la condició de la Conxa, una dona senzilla, apolítica. Unes pàgines mes avall, trobem “ens deien ‘rojos’”, on reconeix el caràcter despectiu que els vencedors els hi donen (p. 120).

“Uns ulls que volen sortir-se del cap” (p. 117)	وبعيون تخرج من مقاليه
---	-----------------------

La personificació –els ulls no tenen voluntat—també, uns ulls fora de les òrbites, i la metàfora visual expressa tant còlera com sorpresa²⁹. Aquí és la còlera que manifesta el soldat en contra dels presoners quan els diu que callin. La traducció àrab diu les òrbites, وبعيون تخرج من مقاليه

“Aclucar les boques amb ciment espès” (p. 120).	إغلاق الأفواه بالإسمنت المسلح
---	-------------------------------

El ciment és la metàfora de la prohibició de parlar del que havia passat. Durant molts anys, els familiars dels assassinats pels vencedors de la guerra no podien parlar del que havia passat. Aquest silenci imposat és expressat com un fer aclucar els ulls dels familiars i com un segellar les boques amb ciment.

“Vall de llàgrimes” (p. 120)	وادي البكاء
------------------------------	-------------

²⁹ “Eyes pop out of one's head.” *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/eyes%20pop%20out%20of%20one%27s%20head>. Accessed 7 May. 2023.

Psalm 84: 6 El salm 84 lloa Déu dient que:

6. “Feliç l’home que troba en tu la seva força, de bona gana emprèn el teu camí.

7. Quan travessa la vall de Baka’ li és com una font”.

Però la *Vulgata*, la traducció llatina va confondre Baka’ amb plorar i diu: “In valle lacrimarum”. L’oració del *Salve Regina* recull aquesta idea i els fidels canten “a vós cridem els desterrats fills d’Eva; a vós sospirem, gemint i plorant en aquesta vall de llàgrimes”. Que aquest món és una vall de llàgrimes és doncs una idea molt estesa en la religió catòlica, per a referir-se a aquest món. Per tant, la protagonista podia conèixer l’expressió tant de les oracions a l’església com del parlar al carrer.

En la traducció àrab de la Bíblia, la vall de Baka’ és “la vall del plorar”, في وادي البكاء. La traducció no és antiga, sinó de la fundació “Bible Society of Egypt”, fundada el 1883 a Alexandria.³⁰ Ara bé, en l’islam, aquest món, *dunyā*, no té la connotació de sofriment, sinó de plaers que, això sí, cal disfrutar amb mesura.

La Conxa lamenta que els deportin fora de la seva vall, de la seva misèria, encara que sigui una vall de llàgrimes. Encara que el lector àrab no hagi llegit la Bíblia, pot comprendre la dolor dels deportats arrancats del seu tros de “terra i de cel”.

“Amb aquell infern a dins” (p. 120)

بذلك الجحيم في أعماقي.

Unes línies abans la Conxa ens ha narrat l’infern que pateix amb una al·legoria. La metàfora relaciona el patiment amb un infern que acabarà explotant.

En àrab, la metàfora existeix com de l’explosió del foc destruint-la “i a déu, Conxa”. وداعًا كونشا.

“Allò que havia passat era un cop fort per a elles” (p. 122),

ما حدث كان بمثابة ضربة قوية لهما.

“cop” en sentit metafòric d’unes accions que les havien ferit. De fet, la metàfora existeix en àrab.

“Esperamos que su conducta no tenga mancha desde ahora” (p. 125)

نأمل ألا يشوب سلوككم شائبة من الآن فصاعدًا.

Una taca no s’entendria en àrab, però sí “embrutar-se”, en extens.

³⁰ Bible Society of Egypt, <https://biblesocietyegypt.com/>

“Com si un vent d’ombres se’ls emportés buits, les carcasses solament” (p. 110)	كما لو أن رياح الظلام قد حملتهم فارغين، كجيف فارغة
---	--

Primer hi ha una sinestèsia “vent d’ombres”, el vent s’emporta coses tangibles, però no ombres, i després explica “buits” metafòricament, de la carcassa buida.

En àrab he traduït literalment, però a més a més, he traduït “carcassa” per جيفة més dur perquè és la carcassa d’un animal mort i podrint-se.

“Elvira portava el timó de la terra” (p. 135)	إلبيرا تقود زمام الأرض
---	------------------------

la metàfora del timó d’un vaixell acostuma a ser amb la guia de la casa, però Barbal l’aplica a la terra. En àrab és més freqüent dir “les regnes de les coses” زمام الأمور però també دفعة, “timó de les coses”.

“Un rosari sense misteris” (p. 136)	تلت الأيام بعضها البعض دون اختلاف كما لو كانت مسبحة طويلة تردد نفس التسيحات
-------------------------------------	---

En la terminologia hem vist què és el rosari. Passar el rosari és una acció monòtona, on la invocació a cada misteri introdueix certa variació.

“Un feix de dies” (p. 136)	فقد مر وقت طويل.
----------------------------	------------------

una garba حزمة es fa de palla, però aquí és “gran quantitat” en sentit secundari, i es diu de temps. Així que la metàfora desapareix i només diem “va passar molt de temps”

“M’encantava amb els pardals” (p. 138)	كانت عصافير الدوري تجعلني مسلوبة اللب
--	---------------------------------------

La metàfora no es pot traduir tal qual. En àrab escrivim “el cor es meravellava amb els pardals”.

“Una daga esmolada em feria” (p. 138)	خنجر حاد طعنني
---------------------------------------	----------------

metafòric per la sensació que la Conxa sentia de no servir per res, en àrab que “es va clavar”.

“Mentre tot això em bullia al cap” (p. 142)	بينما كان كل هذا يحتشد في رأسي
---	--------------------------------

podem considerar-ho una frase feta, però aquí no és el cap el que bull, sinó les preocupacions es mouen com l'aigua que bull en una olla. En àrab, “s’acumulaven”

https://pccd.dites.cat/p/Bullir-li_el_cap

“No s’havia acabat la solfa, no, que encara quedava cançó” (p. 146)	لم تنته النوتة الموسيقية، لا، فما زال هناك أغنية
---	--

La vida és comparable amb una cançó, posada en solfa. En àrab, la metàfora no és coneguda, però la traducció la farà intel·ligible.

“Hauria sentit que era una fava” (p. 151),	فقط سأسمع إنها بلهاء ضعيفة
--	----------------------------

la fava és símbol de feblesa, sense energies, però fava (*Vicia faba*) فولة com a llegum no té cap sentit en àrab. Per això he traduït “una ximpleta feble”.

5.3. Al·legoria

“La guerra és la maldat arrossegant-se per terra per deixar-la sembrada d’escurçons i de foc, i de ganivets amb la fulla cap a dalt” (p. 119)	لأنَّ الحرب شر يزحف على الأرض ليتركها مبذورة بالأفاعي والنار وبسكاكين نصالها لأعلى
---	--

Aquesta descripció és, crec, una al·legoria perquè s’associa amb descripcions de l’infern. “Escurçons”, “foc” “ganivets” són imatges que en la cultura àrab també són dolentes.

“Estàvem sols com un ramat sense pastor, potser amb el llop a l’aguait” (p. 120)	إننا وحدنا مثل قطع بلا راع، بل ربما مع الذئب يتربص بنا
--	--

La paràbola del bon pastor en l’Evangeli de Joan 10:1-16 era ben coneguda de la Conxa, pels sermons a l’església. Llops n’hi havia encara quan la Conxa vivia, i els pastors els temien. El lector àrab també pot conèixer els evangelis.

“I aquella paraula em va acabar d’escórrer el cor, eixut ja de l’aigua de l’esperança” (p. 134)	تلك الكلمة اعتصرت قلبي، حتى جف منه ماء الأمل تماما.
---	---

El verb àrab és més fort: exprimir, com s’exprimeix el raïm.

5.4. Metonímia

“Una llesca menys cada repàs” (p. 19)	شريحة خبز أقل كل وجبة
---------------------------------------	-----------------------

una persona menys a alimentar, el lector àrab entendrà bé la metonímia.

“Sortir del seminari” (p. 39)	ترك المدرسة الدينية
-------------------------------	---------------------

metonímia d’abandonar la institució. En àrab, abandonar els estudis al seminari.

“Cantar missa” “havia sortit del seminari molt abans de cantar missa” (p. 39)	قبل أن يُرسم قسيسا بوقت طويل
---	------------------------------

“Abans de ser nomenat sacerdot”, una traducció al peu de la lletra seria incompreensible. Veure en el lèxic, dins de religió.

“Vermells de ràbia” (p. 83)	وبجوه حمراء من الغضب
-----------------------------	----------------------

Una metonímia causa-efecte, perquè el color de la cara resulta del sentiment de ràbia. Els de ca l’August, sortien renegant i vermells de ràbia, però l’àrab ha de dir “renegaven i tenien unes cares vermelles de ràbia”.

“tot just s’hi veia” (p. 99)	ولم يمتض على بزوغ النور إلا القليل
------------------------------	------------------------------------

Veure-s’hi equival a haver-hi llum que és la causa que nosaltres puguem veure. En àrab: Feia poc que hi havia llum

https://pccd.dites.cat/p/Tot_just

“el camió del dolor” (p. 120)	شاحنة الألم
-------------------------------	-------------

Els familiars dels assassinats eren deportats, carregats en un camió. Aquest camió és definit com “el camió del dolor”, en ell, també són víctimes que pateixen el dolor de perdre un ésser estimat i el càstig.

“albirar l’esperança” (1993, p. 99)	بصيص / لمحة من الأمل
-------------------------------------	----------------------

Albirar és veure, veure de lluny, físic, i esperança, és moral. A la Conxa li semblava albirar-la. En la primera edició així ho diu, però en la segona Barbal ho canvia per “llucar”. L’esperança és el subjecte, com una planta que vol “treure llucs, rebrotar”.³¹

³¹ També trobem un altre significat al diccionari, que és: esforçar-se per veure, però jo he escollit aquesta opció perquè és la que fan servir al Pallars, <https://dcvb.iec.cat/results.asp>.

“llucar l’esperança” (p.122).	برعم أمل ينبت
-------------------------------	---------------

“Em semblava que un lluc d’esperança sortia”, en àrab.

5.5. Sinèdoque

Un cas particular de metonímia: el tot per la part, la part pel tot, المجاز المرسل.

“No hi havia prou braços” (p. 32)	ولم يكن عندها من الأيدي ما يكفي
-----------------------------------	---------------------------------

En àrab, són les mans les que no eren prou.

“Em torna al cap”(p. 101)	يعود لذاكرتي
---------------------------	--------------

el cap com seu de la ment. En àrab, em torna a la memòria.

“Amb el braç enlaire” (p. 135)	وذراعها مرفوعة في الهواء
--------------------------------	--------------------------

Barbal dona per assumit que alçaven el braç “per a fer la salutació feixista”. El lector àrab ha vist films on els feixistes saludaven així i tant de bo ho entengui.

5.6. Personificació (prosopopeia) تشخيص

“Les lletres només entren amb una mica d’escalfor” (p. 12)	الحروف لا تدخل إلا مع القليل من الدفء
--	---------------------------------------

Aquest figura retòrica sembla ser l’antítesi del refrany espanyol “La letra con sangre entra”,³² desconegut en l’àrab. La personificació es pot traduir al peu de la lletra, perquè el lector es fa idea de la situació.

“El cor se’m va revoltar” (p. 41)	ثار قلبي بشدة
-----------------------------------	---------------

La part pel tot. El cor per tota la persona: Jo em vaig revoltar. No he pogut trobar cap modisme a la base de dades.

“Cames ajudeu-me” (p. 19, 49, 74)	أسلمت / أطلق ساقِي للريح
-----------------------------------	--------------------------

També es pot veure com una frase feta: Anar-se’n corrents. En àrab, hi ha una expressió idiomàtica que li correspon, que és deixar el peu al vent, que he escollit.

“alguns camins, el dol vol empalmar-se a	من المعروف أن الحداد في بعض المرات يأبى مغادرة
--	--

³² <https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Ficha.aspx?Par=58868&Lng=0>

les cases” (p. 82),	البيوت.
---------------------	---------

En la cultura àrab, hi ha la mateixa creença que les coses dolentes, com els dolors no venen per separat, i sembla ser universal. En àrab, “el dol no vol abandonar les cases”.

“Mossegada de les punxes” (p. 126)	عض الأشواك
------------------------------------	------------

Llegim que la vidalba enllaçava esbarzers, sense tenir por de ser mossegada per les punxes dels esbarzers. Una planta no té por, la narradora li dóna personalitat. En àrab ha quedat que no temia “la mossegada de les punxes”.

“Sentia el desig que la fusta m’esbellegués” (p. 127)	شعرت بالرغبة في أن يدمرني الخشب
---	---------------------------------

‘Esbellegar’ la fusta seria el que un espera: partir-la, destrossar-la, però aquí s’inverteix la funció. En àrab, “que la fusta em destruís”.

“perquè aquelles parets que havien escoltat la veu de tanta gent tornessin a tremolar de joia ” (p. 143)	أن تعود تلك الجدران التي سمعت صوت الكثير من الناس، للاهتزاز بالفرح من جديد
--	--

Que les parets escolten és un refrany espanyol, però aquí no té el sentit del refrany. Les parets són testimonis de fets alegres i tornarien a tremolar de joia si entrava una dona jove a la casa.

5.7. Hipèrbole

I a estudi de fred no en passàvem gota (p. 12)	في المدرسة لم نشعر مطلقاً ولا بقيد شعرة من البرد
--	--

“Passar fred” és “sentir fred” en àrab i “gota” no té traducció, en aquest sentit figurat. L’àrab parla de “cap lligam”, “cap cadena”, és a dir “en absolut” (Fāyid, 2007, p.404).

“Vermella fins a l’esquena” (p. 36)	أحمر خجلاً حتى أخص قدمي
-------------------------------------	-------------------------

En àrab és “fins als peus”.

“Espetegava el sol a la plaça” (p. 44)	كانت الشمس متوهجة في الساحة
--	-----------------------------

Fer un espetec, com fa un fuet, però en àrab no hi ha correspondència: senzillament, cremava.

“Aplanar l’os de l’esquena” (p. 53)	يشد عظام ظهره
-------------------------------------	---------------

la locució verbal és una metàfora de treballar, i en àrab “posar recta la columna” perquè quan un jeu, no ho està. En canvi, el gendre de ca la Trinitat era aquell que

“llaurava més dret de tot el poble” (p. 66)	أكثر رجل يحرث منتصب الظهر
---	---------------------------

El lector àrab coneix aquestes imatges del pagès que millor llaura perquè va dret.

“Es podia ben calçar” (p. 53)	يجب أن تكون مستعدة
-------------------------------	--------------------

Ja es podia preparar bé, de posar-se bé les botes, i saber imposar-se, en àrab he traduït pel sentit derivat: “Ella havia de preparar-se”.

“Em deixava atuïda” (p. 57)	تركني كالأموات
-----------------------------	----------------

“Em deixava morta”, és la hipèrbole en àrab.

“M’havia canviat el món de lloc” (73)	قلبت موازين عالمي
---------------------------------------	-------------------

Així com canviem les coses de lloc, el Jaume havia canviat la vida de la Conxa de dalt a baix. En àrab, el més aproximat és: “va canviar les balances del meu món”, és a dir, “els meus criteris”.

“La joia del Jaume rajava per llavis i mans” (p. 83)	فرحة جاومي التي كانت تنساب من بين شفتيه ويديه
--	---

La metàfora de la joia com un aigua que raja és comprensible en àrab, encara que resulti estranya.

“Les aranyes s’escapaven de la seva xarxa amb un esbojarrament de sorpresa” (p. 129)	العناكب تهرب من شبكتها بجنون من هول المفاجأة
--	--

En àrab hi ha una frase feta: “la bogeria de terror sobtat” amb la qual he traduït “un esbojarrament de sorpresa”.

“Un raig de crits encès” (p. 134, 138)	سيل من الصراخ الملتهب
--	-----------------------

una tempesta de llamps i trons s’associa amb insults, o crits, de manera exagerada. En àrab, hi ha l’expressió “una pluja de crits”.

5.8. Paradoxa

“Me n’alegro sense sentir alegria” (p. 113)	أفرح دون شعور بفرح
---	--------------------

“Barcelona és un soroll sense paraules” (p. 156)	برشلونة ضجيج بلا كلمات
--	------------------------

La traducció és literal.

5.9. Onomatopeia

“Pengim-penjam” (p. 18)	يمينا ويسارًا
-------------------------	---------------

L’equivalent, aproximat, seria “cap a la dreta, cap a l’esquerra”.

“Tric-i-trac del carro” (p. 28, 109)	طَقَطَقَه
--------------------------------------	-----------

Taqtaqah és l’equivalent àrab, el més proper.

“Patatim-patatam” (p. 32)	وَأَنَّ ... وَأَنَّ
---------------------------	---------------------

La traducció, aproximada, és “que si això, que si allò”.

https://pccd.dites.cat/p/Que_si_patatim%2C_que_si_patatam

“Tarannà” (p. 31) al seu manera de fer (39)	طباع
---	------

L’onomatopeia originària és taral·là, sense equivalent en àrab, i he traduït per “caràcter”. En la nova edició, ho ha canviat per “manera de ser”. En àrab: “la natura”.

“Xino-xano” (p. 91)	رويدًا رويدًا
---------------------	---------------

“Poc a poc”, impossible de trobar una onomatopeia en àrab.

Parlar xiu-xiu (p. 119)	وشوش
-------------------------	------

Washwasha és l’onomatopeia àrab.

Una sanefa en ziga-zaga (p. 139)	مزين بشریط على شكل زكزاك مزين بشریط متعرج
----------------------------------	--

La descripció és l'alternativa: decorada amb una línia trencada زكزاك

<https://pccd.dites.cat/p/Ziga-zaga>

5.10. Antítesi

A Maria Barbal li agraden les antítesis i en crea de noves:

“Tantes boques i poca hisenda” (p. 11)	الأفواه كثيرة والرزق قليل
--	---------------------------

Aquest passatge també el discuteixo al capítol “Forats imaginaris”.

‘Boques’ és una metonímia de persones, mentre ‘hisenda’ manté el record de la finca rústica, però preval el sentit de ‘béns’, ‘riqueses’, dels quals era l’origen. ‘Boques’ es traduïble sense dificultat, perquè l’àrab coneix la metonímia. Per a ‘hisenda’ he escollit el terme رزق, ‘aliment’ freqüent a l’Alcorà, i en totes les èpoques.

Aquest sentit original el trobem a p. 134, “abandonar la hisenda”, “tirar la hisenda endavant” (135):

“abandonar la hisenda” (p. 134)	نهجر الأرض مصدر رزقنا
---------------------------------	-----------------------

abandonem la terra, la qual és la font de la nostra vida.

“tirar la hisenda endavant” (p. 135)	كنا جميعًا ندفع الأرض للأمام بالعرق والدم.
--------------------------------------	--

tots junts empenyíem la hisenda cap endavant, amb suor i sang.

“Una persona és massa per ser comprada, i massa poc per viure a plaer” (p. 147)	إنَّ الإنسان أكبر بكثير من أن يُشترى ويبيع لكنه أقل بكثير من أن يعيش كما يروق له
---	--

una persona és molt gran perquè sigui comprada i venuda, però molt petita perquè visqui com li plau. “Massa” no té traducció a part en àrab, es fa amb una perífrasi amb l’elatiu.

5.11. Sinestèsia

“Un sol de somni” (p. 83)	شمس سحرية
---------------------------	-----------

He traduït “un sol màgic”, on visió i imaginació s’ajunten.

“Trencaven la dolcesa” (p. 85)	تعكر عذوبتها
--------------------------------	--------------

la dolcesa es dissol, i una figura de porcellana es trenca. En àrab, “la dolcesa –l’aigua dolça—es fa tèrbola”, és una frase feta en aquest sentit.

“La remor del riu em va omplir tota amb una sentor ... però se sentia molt fort” (p. 139)	ملأني خريير النهر بالكامل برائحة الأغصان الخضراء الغضة... كان يفوح بقوة
---	---

crec que el lector àrab tindrà dificultats en entendre les dues sinestèsies, l'olor i el so, però sempre millor que fer una traducció figurada.

“Tot una embranzida de vida que posés colors a les ombres” (p. 143)	فورة من الحياة من شأنها أن تعطي ألوانا للظلال
---	---

“Embranzida” és una empenta forta, فورة és una explosió, acceptable en àrab.

“Sonava a dona grossa i ferrenya” (p. 43)	يعني امرأة ضخمة ومتينة
---	------------------------

El so i la imatge es combinen, un veu una dona grossa, però no la sent. La sinestèsia busca un nou missatge.

5.12 Ironia

“Érem molt treballadors ” (p. 67)	وإنني أنا وجاومي نعمل بجد ولا نضيع الوقت
-----------------------------------	--

Així ironitza la Soledat sobre l'embaràs de la Conxa al cap d'un any de tenir la primera filla. Biosca ho considera una frase feta (Biosca Postius 2007, 96). La ironia pot entendre's en àrab sempre que es digui “que érem molt treballadors i que no perdiem el temps”, que és també una frase feta.

“Anaven desfilant per casa” (p. 133)	كانوا يسيرون في طابور إلى المنزل
--------------------------------------	----------------------------------

la narradora ironitza sobre les visites que rebien a la tornada del camp de concentració. En àrab: “marxaven en fila” (طابور) per a expressar la ironia, com si fossin uns soldats.

“Massa poc del que us ha passat” (p. 135)	قليل جدا عليكم ما حاق بكم
---	---------------------------

De fet, és sorna, burla, d'alguns veïns. En àrab he escollit حاق un verb específic referit a càstigs o desgràcies que s'abaten, cauen, sobre una persona: “És molt poc per a vosaltres allò que us ha caigut al damunt”.

5.13. Eufemisme

“Una beneita” (p. 20)	كبلهاء
-----------------------	--------

és un eufemisme, encara que sigui la forma arcaica de beneïda, per la creença que els ximpls eren beneïts per Déu. L'anglès *silly* té el mateix significat. L'Evangelí de Mateu 5:3-12 “parla dels pobres d'esperit”. En àrab existeix la figura, se li diu “beneït” considerant que Déu li ha donat una gràcia que no coneixem, però aquí em va semblar que no s'entendria, i vaig traduir “com una ximpleta”.

“apariar tota la casa que bon xic esbucada estava” (p. 46)	إصلاح المنزل كله والذي كان متهدما بالكامل
--	---

per dir que la casa estava molt destruïda. No hi ha més que una traducció aproximada

Potser que el temps corre un xic massa” (p. 101)	لعل الوقت يجري بسرعة أكثر مما أتوقع.
--	--------------------------------------

No es pot traduir literalment: “potser el temps corre més veloç del que esperava”.

“Havien vingut a buscar-lo a punta del dia” (p. 110)	لقد جاؤوا للقبض عليه عند مطلع النهار
--	--------------------------------------

“Anar a buscar” és eufemisme per dir que havien vingut a detenir el Jaume per afusellar-lo. Igualment, el fill de la Mundeta “Aquest matí també l’han anat a buscar” (90) (113) في الصباح ذهبوا للقبض على ابنها أيضا..

“Allò que havia passat”(p. 122)	فما حدث لنا
---------------------------------	-------------

Evitant dir “l’execució del seu pare”, en la traducció ho he deixat “allò que us va passar”.

“Fins el dia en que se’l van emportar” (p. 134)	حتى اليوم الذي أخذوه فيه بعيداً
---	---------------------------------

He cregut necessari afegir “lluny”.

“Ara me’n vaig”, (p. 146)	الآن سأرحل
---------------------------	------------

Soc a prop de la mort, he traduït: “ara marxaré”, perquè el mode incoatiu no es pot expressar.

5.14. *Lítotes.*

“No en va tia s’havia casat” (p. 54)	لم يكن عبئاً أن تزوجت الخالة رجلاً أكبر منها
--------------------------------------	--

Aquesta frase es un lítotes, perquè el fet que la tia s’havia casat amb un home més gran que ella, etc., era en benefici de l’argumentació de la Conxa. En àrab hi ha una locució adverbial semblant عبئاً “en va”.

“El desig de poc soroll” (p. 58)	الرغبة في أن نعيش القليل من الهدوء
----------------------------------	------------------------------------

En àrab s’entendria però hi ha una expressió millor, “el desig d’una mica de tranquil·litat”.

“No era veritat que jo estava conformada” (p. 153)	لم يكن صحيحاً أنني استسلمت
--	----------------------------

El que era veritat era el contrari, jo no estava conformada. Però la traducció ha de dir: “No era cert que jo m’havia rendit”.

5.15. Altres figures.

Al·literació

“Mateu m’agradava; segons com, em feia pensar en matar”(p. 97)	كان اسم ماتيو يعجبني وفقاً لطريقة سماعه كان يعجبني تارة؛ وبطريقة أخرى كان يوحي لي بالقتل
--	--

La traducció porta una nota al peu: Mateu, amb é greu, mateu, amb è oberta. Per explicar-ho al lector àrab calia posar nota de pàgina, per destacar la relació del nom “Mateu” i el verb “matar”

El·lipse

“Quan van entrar a Barcelona” (p. 125)	عندما سيطروا على برشلونة
--	--------------------------

l’exèrcit vencedor no és definit, són “ells”.

“De Montsent a casa, a peu” (p. 126)	من مونتسنت إلى المنزل سيراً على الأقدام
--------------------------------------	---

és a dir: “vam anar a peu de Montsent a casa”.

“La que més rebia” (p. 135)	كانت من تتعرض للإهانة أكثر
-----------------------------	----------------------------

Ella era la que més ofenses rebia.

5.16. Descripció

La descripció és una figura consistent a representar persones o coses amb paraules, com la pintura ho faria amb colors. En alguns diccionaris de figures retòriques és definida com “figura de pensamiento pintoresca” (Fernández 2018, s.v.), i és considerada una classe de figures retòriques.³³

“Un enginy que parla i canta, i un altre que diu i mira” (p. 156)	يسمعون اختراع يتكلم ويغني ، وآخر يقول وينظر
---	---

No cal dir que la Conxa sabia el que era un aparell de ràdio o de televisió, però hi ha una intenció clara de projectar una imatge d’ingenuïtat. Un recurs literari, que fa joc amb la seva descripció de Barcelona. La traducció fa l’esforç de transmetre aquesta senzillesa.

Narració i descripció poden confondre’s, però la narració descriu esdeveniments, i és essencial per al progrés de la novel·la. Aquest és un exemple de narració:

“I els crits i les llàgrimes es barregen amb noms i silencis i persones que cauen per terra...” (p. 117)	والصراخ والدموع تختلط بالأسماء والصمت وسقوط الناس على الأرض
---	---

Aquesta escena tràgica conté elements directes i indirectes. La notícia de l’assassinat de pares, fills o esposos de les empresonades causa una situació de dolor i desesperació que la narradora mira de representar.

6. Pragmàtica: Alternança de codi

Alternança de codi és el canvi entre dues llengües, o més, i entre una llengua i un dialecte relacionat, cosa que els parlants bilingües o plurilingües poden fer. En un text, aquest canvi pot explicar que hi ha un interlocutor o una situació ben diferenciats. S’utilitzen els termes “llengua base” (*matrix language*) i “llengua empeltada” (*embedded language*) per a designar les dues llengües o la llengua i el dialecte que alternen. L’escriptor escull una llengua o l’altra amb finalitats psico- o

³³

<https://www.unige.ch/lettres/framo/enseignements/methodes/description/deintegr.html#de031000>

sociolingüístiques. En la novel·la el canvi a l'espanyol respon a diferents interessos de l'escriptora:

1) La mestra rural parla en espanyol, i per a dir a les famílies que no fossin escarnides amb la llenya per escalfar l'escola, els diu que havien de “poner un poco de buena voluntad”, (p. 12) i al traduir adverteixo l'el·lipsi i afegeixo “ho dic en espanyol perquè ...”. La mestra parla a les nenes en una llengua desconeguda, i l'alternança explica el canvi de situació, entre la casa i la societat catalana, i l'escola governamental, que imposa l'espanyol.

2) Una característica d'aquest llenguatge castellà és sovint el formalisme, com es fa servir entre persones que no es tenen familiaritat. Això resulta xocant quan els cosins de Barcelona escriuen a la Conxa en aquest llenguatge encrostat, i que és el que havien après a l'escola (p. 82-83) on s'ensenyava l'assignatura “urbanidad”. A les primeres línies el cosí escriu: “Desearía que al recibir estas líneas os encontréis gozando de buena salud como es la nuestra por ahora, G.A.D”. G.A.D. és l'abreviació de *Gratias Agamus Domino* [Deo Nostro]. (p. 82) L'escriptora vol ridiculitzar el caràcter presumptuós del parent, que utilitza una abreviació del llatí que no entén ben bé, sinó de manera aproximada, “gracias a Dios”.

Malgrat els esforços del cosí, el seu català transpira, i escriu, per exemple: “de verdad encontraremos a faltar” (p. 82), quan el correcte seria: “cierto, os echaremos de menos”.

pero creed que lo lamentamos todo, de verdad encontraremos a faltar estos días tan esperados y las excursiones y las comidas tan buenas de allá arriba	لكن نريد أن تكونوا على يقين من أننا كلنا نأسف على ذلك، وحقاً فتوحشنا هذه الأيام التي طال انتظارها والرحلات والوجبات الشهية هناك في الأعلى
--	---

https://pccd.dites.cat/p/Trobar_a_faltar

En àrab he intentat que el text reflecteixi el to ampul·lós i inflat de la carta del cosí.

3) El canvi pot respondre a la identificació del parlant amb un grup definit, com pot ser l'exèrcit espanyol. Uns soldats o guàrdies el venen a detenir i Barbal posa en les seva boca “Jaime ... juez de paz de la República, que nos acompañe” (p. 110) Quan se l'enduen, la Conxa vol donar-li uns diners, i l'oficial li diu “Señora, no se preocupe, no le harán falta” (p. 111), sense que ella interpreti el cinisme, i entengui que no els

necessitarà perquè van a executar-lo. Més tard, un altre oficial ve a detenir-la, ella i les filles, i demana per “la esposa y los hijos de Jaime Camps” (p. 109).

A la presó els arriba la notícia de l’afusellament del Jaume i altres per venjar unes morts: “el *mando* va dir que per cada mort dels seus, faria matar tres homes dels pobles” (p. 114). Barbal no tradueix *mando* i la paraula espanyola evoca el context militar.

Ara bé, les paraules del tinent coronel quan les posen en llibertat són encara més expressives de la situació de superioritat del vencedor i de la humiliació del vençut:

<p>Se ha acabado la vergüenza de este país. Gracias a Dios estamos salvados. Esperamos que su conducta no tenga mancha desde ahora. Si sois buenas españolas, nada tenéis que temer. Ahora márchense y recuerden lo que les he dicho (p. 125).</p>	<p>"لقد انتهى عار هذا البلد. الحمد لله أننا نجونا. نأمل ألا يشوب سلوك سيادتكن شائبة من الآن فصاعدًا. إذا كنتم إسبانيات صالحات، فلا داعي للخوف من أي شيء. الآن انصرفن وتذكرن ما قلته لكنن".</p>
--	--

En àrab, el canvi de tractament de tu a vostè s’evoca afegint ‘de vostès’ (plural i femení) a ‘conducta’. Cal mantenir la segona personal del plural, això sí, en femení i l’acomiadament brutal “ahora márchense” es fa amb l’imperatiu de segona persona plural, i femení انصرفن .

7. Un breu assaig d’aplicació

En començar el treball, parlava de la condició, o del prec de Nida perquè la traducció sigui el més familiar i propera possible al destinatari, és a dir, al lector. M’he esforçat, doncs, perquè la meva traducció de *Pedra de tartera* sigui natural i fluida quant a la llengua àrab, sense fer-me invisible, pensant en les crítiques de L. Venuti a la insistència d’alguns en una mena d’auto-aniquilació del traductor (Venuti 1995). P. 8

La traducció és a l’anomenat àrab modern estàndard, i això ha suposat algunes limitacions quant a les possibilitats verbals i, en particular, a la traducció del condicional i condicional perfet. El condicional conté una connotació de possibilitat que en àrab estàndard es perd. Veiem aquesta unitat on el condicional es repeteix:

[L’Elvira] Encara no s’havia casat, però ho faria. I faria molt bé. L’Angeleta també es casaria. Era quieta, treballadora i agradable, tot en un plegat, massa per ser passat per alt. A més a més feia goig. I Mateu tenia a tia que li ho indicaria tot. Li faria de mare. I als quinze anys seria un jove hereu (p. 138).

La protagonista imagina un futur que pot ser o no realitat, i el català li ofereix l'instrument del condicional. “Encara no s’havia casat”, l'àrab no pot aclarir si “encara no s’ha casat” o “encara no s’havia casat” però la proposició següent sí que ho fa, ho fa començant amb el perfectiu de *kāna* —que marca el passat— més el futur de ‘fer’. “L’Angeleta també es casaria”, en futur. I tot el que ella preveu del Mateu, també és amb el futur àrab.

A vegades, l'àrab és més precís: marca si la persona del verb és masculí o femení, i marca si són dues persones, a més d’una o d’unes quantes. Altres vegades, les correspondències no són exactes. Les formes nominals del verb àrab són tres: el nom de l’acció (*maṣdar*), el nom de l’agent (*fā’il*), i el nom del fet o del factible (*maf’ūl*).

En el cas del nom d’acció (*maṣdar*), l’infinitiu català és l’equivalent més pròxim, però no sempre es pot justificar, i s’ha d’emprar una forma personal. Per exemple, Conxa parla de quan va trobar el seu germà petit a un poble veí després d’anys de no veure’l:

De poc que no el conec. Ell em va mirar com envergonyat i, de primer, treballs d’obrir boca. Quan encara vivia a casa, jo estava cansada de vestir-lo, fer-li jocs i engronxar-lo (p. 71).

“Treballs d’obrir boca” s’ha de traduir lliurement perquè el lector àrab ho entengui, i seria “Molt li va costar dirigir-me la paraula”, i hem de tenir en compte que literalment diu “em dirigeixi la paraula”, en forma personal. Els altres infinitius, en canvi, depenen de l’adjectiu i són traduïbles perfectament per noms d’acció amb complements.

L’altra cara és, si es pot dir, la riquesa lèxica verbal àrab en comptes de les construccions amb ‘fer’, ‘ser’ o ‘estar’, ‘tenir’. “Tenir por”, com un exemple, no es res que en àrab un posseeixi. Quan la Conxa confessa: “Jo només tenia por que se sentís el bategar del meu cor més fort que les rialles, i que les galtes em traïssin” (p. 44), la traducció àrab dirà “només m’espantava que el meu cor bategués més fort que les rialles”. Els usos de ‘fer’ són innumerables, un d’ells és com a verb causatiu, com aquí:

Abans, a Montsent, ens havien fet entrar al despatx d’un tinent coronel. De quatre en quatre. Nosaltres tres vam passar amb la Mundeta, que havia estat com de família, aquells dies. Ens havien fet posar dretes un tros enllà de la taula. Un soldat vigilava la porta tancada. Ens van fer donar els noms i, en acabat, després, tota la resta ja la va dir ell (p. 125).

En el primer cas, podem fer servir la forma *af'ala*, la causativa del verb 'entrar', en els altres dos, s'ha de recórrer a "ens van ordenar". L'important és que el receptor ho entengui i ho senti familiar, "ordenar" expressa aquesta situació d'impotència i submissió.

Comunicar sentiments és essencial en una novel·la com la traduïda, i un primer nivell és expressar afecte. El nostre llenguatge verbal amb els nens està ple de diminutius. La novel·la abunda en aquests, sovint aplicats a la natura que la protagonista tant estima. Parla que la filla petita, Angeleta, l'acompanyava al prat i que

la nena va començar a trobar fragues; el seu nassiró s'arrufava a prop de la boca per l'atenció de collir-les. Tan menudetes, vermelles, oloroses, suaus, a punt de desfer-se si les engrapaves amb massa força (p. 74).

'Nassiró' és "el seu nas petit", les fragues menudetes són "petites". La traducció és correcta, però la gràcia del diminutiu es perd.

El receptor pertany a un món diferent de l'emissor perquè les seves terres i la seva casa són diferents, i potser també ho és la seva societat. Tenim un món material i un altre de social, i és important que el traductor ajudi a veure aquesta diferència. He fet un quadre de plantes, i totes tenen noms àrabs. Això vol dir que el lector les pot conèixer, algunes les haurà vistes fins i tot, i els noms tenen per ell un significat.

Conxa amb les dues filles torna de l'Aragó on han estat detingudes, arriba a Montsent, la ciutat més a prop de casa seva, i han de fer el camí a peu. La seva relació amb la naturalesa es manifesta en aquesta descripció:

De Montsent a casa a peu, ho veiem tot com si fos el primer camí. La vidalba brotava pertot. Enllaçava esbarzers sense por de la mossegada de les punxes. Vidalba blanca. Vidalba tendra però forta. Vidalba per lligar les garbes. Vidalba per fer corda per saltar la canalla. Vaig arrencar un brot florit de sabonera i la seva olor dolcíssima em va fer una alegria que va acabar amb llàgrimes (p. 126).

Potser el lector àrab no hagi vist mai la planta de la vidalba, en canvi els esbarzers són coneguts arreu, encara que les seves espècies siguin diferents. En la traducció, he especificat "les plantes de *ziyān*" per desfer ambigüitats, i després he especificat "les plantes de la *ṣābūnīyā*".

Les equivalències quant als termes abstractes, com noms de conceptes i de funcions, són més dificultoses. El cas paradigmàtic és el del camp de la religió, les seves institucions i els seus personatges. La Conxa, la narradora-protagonista, parla d'un personatge amb autoritat en el poble: mossèn Miquel, el rector de la parròquia.

Donada la presència del cristianisme al Llevant, Iraq i a Egipte des dels seus orígens, amb vàries esglésies organitzades i amb molts textos en llengua àrab, no cal dir els evangelis, el vocabulari disponible és suficient. Ara bé, la majoria de la població és musulmana i el coneixement de les altres religions és molt general.

Cal doncs pensar en aquest lector majoritari al qual la paraula ‘trona’ el pot confondre i creure que és el minbar de la seva mesquida, des d’on el predicador, *واعظ* fa el sermó en l’oració del divendres o les festes. Aquest predicador pot ser el mateix *imām* del centre. Que el rector és comparable a l’*imām* és innegable: els dos són autoritats en la seva societat.

La trona recorda el *minbar* de les mesquites i encara que hi ha diferències en la decoració, els cristians àrabis (Egipte) utilitzen el mateix terme per a la trona de les seves esglésies.³⁴

Mossèn Miquel només s’exclamava, tant a la trona com al carrer, que tant desordre per força s’havia d’ordenar i que aquella República era un desastre. Durava més el sermó que la missa; semblava que l’home buscava d’esbravar-se i prou, perquè ni punt de lligam amb l’evangeli del dia (p. 105).

La trona és una metonímia de l’església, com el carrer ho és de qualsevol lloc fora de l’edifici. La implicació de les institucions religioses en la vida política és habitual tant a l’islam com al catolicisme. No calen exemples. El lector àrab entendreà en línies generals que mossèn Miquel fes política des de la trona i al carrer, però li costarà entendre per què anava en contra de la República: caldria una llarga nota explicativa. Així i tot, el context ajuda a entendre-ho. Mossèn Miquel defensava l’ordre establert i la tradició, i la religió és una cosa molt tradicional, perquè és una institució social.

Les dones tenen una presència notable en la novel·la: la mare de la Conxa, la seva germana i tia de la Conxa, Delina, la seva amiga, Elvira, la filla de la Conxa són figures admirades per la protagonista, la Conxa: “Altiva i segura, tia era tan estalviadora i feineria com mare, però a més a més era un geni coent fet a manar com a única mestressa de la casa” (p.18).

Per a la traducció de ‘mestressa’ vaig escollir ربة de la mateixa arrel de El Senyor, que és الرب i “mestressa de casa” és ربة المنزل, potser molt formal, “the lady of the house” En el dialecte és *sitt el-beyt*, La tia és la única perquè no ha de compartir la

---

³⁴Diccionari de termes eclesiàstics de l’església copte:

https://st-takla.org/Coptic-Search-St-Takla.org/site_search.php?q=%D9%85%D9%86%D8%A8%D8%B1+%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AF%D9%8A%D8%B3&op=and

llar amb la sogra, o la jove. La tia és presentada amb les mateixes virtuts de la mare: feina i estalvi (p. 17). A diferència de la mare de la Conxa, tia volia obediència “La seua era disposar i fer” (p. 29).

La Conxa era una “pubilla”, “una pubilla cobejada, ja que els trossos, la casa, l’hort i els quatre animals podien passar amb el temps a ser meus” (p. 39). En àrab he traduït ‘l’hereva’ però la traducció deixa tot el context a l’aire. La pubilla, quan es casava, administrava les seves propietats. El dret islàmic imposa com es distribueixen els béns, no hi ha hereu, però és possible que hi hagi dones riques amb terres. El que per al lector català és normal, és una mica estrany per al lector àrab.

Delina era l’amiga fidel de la Conxa, des de que va arribar a Pallarès. “Era una minyona alegre i valenta que no s’amagava de res” (p.40). La Delina era “eixerida”, però molt escèptica, i havia decidit no casar-se.

Jo encara vaig gosar dir-li que mentrestant potser la buscaria algun fadrí per casar-s’hi i ella va dir que no, que no. Que no es veia fent de mossa de cap home i que això la sulfurava només de pensar-hi (p. 74).

He traduït ‘mossa’ per *خادمة*, “la que serveix”, i el sentit és més dur que ‘mossa’. Com reacciona un/una lectora àrab davant l’actitud de la Delina? És probable que la compadeixi perquè no ha trobat un marit. L’alternativa de la Delina és ser la majordoma del seu germà, quan sigui rector d’alguna parròquia. Traduir majordona exigia una descripció “la directora de la casa del rector de l’església”, *مديرة بيت راعي الكنيسة* perquè els sacerdots ordinaris entre els coptes es casen, per no dir dels imams i què hi faria una dona estrangera dirigint la casa?

La dona fa la casa (p. 18), ens diu la mare de la Conxa. La traducció és amb el verb *تصنع*, que és molt concret, com *make*. I Barbal insisteix en que la dona és la que fa les coses:

Si pensava en casa meva, era mare qui feia o acoblava totes les feines. No diguem tia. La dona tenia els fills, els criava, segava, s’ocupava tenia cura de la cort, del galliner, dels conills. Feia la feina de casa i tantes coses més: l’hort, les conserves, els embotits (p. 61).

La lectora de l’Alt Egipte ho entendreà perfectament i s’hi sentirà identificada. No vull dir que els pagesos allí no es matin treballant, però és cert que la dona no para, d’un cantó a l’altre. Quant a la Conxa, la protagonista, sovint ens parla de la feinada que

tenia però a la vegada, de la necessitat de tenir un hereu. “Jo només sabia que volia un minyó” (p. 61).

Les raons que ens dona són diverses. Però la que més sorprèn és “perquè no s’avingués més que al seu valor” (p. 91). I aquí també la lectora àrab, i el lector àrab, ho entenen perfectament.

La novel·la parla d’emocions i de sentiments. Per a descriure-les, la Conxa utilitza figures retòriques, frases fetes, i descripcions. Les descripcions es refereixen a persones i coses, però també descriuen esdeveniments. De fet, les descripcions en sentit propi només són les que expliquen persones i coses, les altres són narracions, i sovint hi ha conflictes entre descripció i narració.³⁵ He seleccionat un sol exemple, que conté els elements temporals intrínsecs a la narració: “I els crits i les llàgrimes es barregen amb noms i silencis i persones que cauen per terra, i l’esfereïment dels xics que no saben què fer.” (p. 117).

‘Barrejar-se’ té aquí un sentit metafòric, perquè barregem líquids. Les llàgrimes ho són, però no els crits, cosa que suposa una sinestèsia. ‘Persones’ és equiparada a objectes morts que cauen com el plom. ‘Esfereïment’, l’abstracte d’esfereir-se, és una manera de posar el dolor davant de tot.

La traducció a l’àrab és tot un repte. Per una part, “els crits i les llàgrimes es barregen amb noms i silencis” pot traduir-se al peu de la lletra. “persones que cauen per terra” exigeix el *maşdar* (nom d’acció) per representar l’escena amb força, i ‘esfereïment’ es tradueix per un substantiu no verbal equivalent com ‘terror’.

Gran part de l’aspecte narratològic escapava dels límits del treball, que s’ha concentrat en frases fetes i figures retòriques. Fer-se un nus a la gola és una frase feta,³⁶ per a expressar una sensació de bloqueig, per a menjar, per a parlar, per a actuar. La base és una metàfora, que s’ha lexicalitzat. Barbal utilitza el modisme, “un nus a la gola”, unes quantes vegades. Quan la mare la vol convèncer d’anar a viure amb la seva germana i l’oncle, és incapaç de dir que no, ni de dir res:

No em sortia paraula i prou que hagués volgut dir, però, quan mare arribava un silenci, notava un nus al coll com un llaç que em tibava pels dos extrems, i em començava a fer mal fins que em pujava el primer sanglot pit amunt i desfeia el nus, i llavors s’escapava un riu de llàgrimes amb tota la fúria, perquè l’últim que jo volia fer en aquella hora era plorar (p. 16).

³⁵ Laurent Jenny “La description” (2004) in: *Méthodes et problèmes*
<https://www.unige.ch/lettres/framo/enseignements/methodes/description/desommar.html>

³⁶ (https://pccd.dites.cat/p/Fer-se-li_un_nus_a_la_gola)

Així aconseguix l'escriptora que fem nostres els sentiments de la protagonista: a partir del modisme de "fer-se un nus a la gola" passa a la corda que, metafòricament, escanya la gola. El desenllaç es produeix quan el sanglot desfà el nus, i Barbal combina metàfora i llenguatge real. Com dir-ho tot això en àrab?

"Nus a la gola": el modisme equivalent és غصة في الحلق, "un grumoll en la gola", i convé utilitzar-lo. Però després es parla del "llaç" que tiba, i de que el nus fet amb aquest llaç es desfà. Per tant, demanem al lector que segueixi la transformació de "grumoll" a "nus", cosa que podrà fer sense dificultats i entendre la sensació que la Conxa sentia.

Un altre moment en què Barbal utilitza la frase feta "un nus a la gola", és quan han assassinat l'home de la protagonista i aquesta està a la presó amb les filles. És una situació en la qual els sentiments són universals, i també si són d'una persona religiosa. La Conxa resa a Déu d'una manera que està per damunt de les confessions i esglésies:

Li explicava i li demanava que allò no fos veritat. Però sempre per dins. Com dos amics que ja es coneixen i pels ulls s'ho diuen tot. No cal obrir la boca, només començar per algun cap de la pena i estirar a pleret com es fa amb la llana de la madeixa i deixar que corri, que corri ... fins que no veus el color perquè els ulls se t'han negat i tu no plores per fora sinó que la llana s'ha fet un tel d'aigua que rellisca galtes avall i, quan anava a sortir un sanglot, has sentit que no estaves sol i llavors s'ha fet el nus a la gola i aquell mal tan fort s'ha aquietat, fins que per fi, empassant a mica en mica, s'ha trencat el nus de llana i ha quedat la madeixa per un extrem i per l'altre, un tros de pena, que amb nus i tot ha baixat de dret a directe cap a la panxa (123).

Barbal explica la seva conversació amb Déu sense paraules, enfonsada en el dolor. La pena, la llana del cabdell i les llàgrimes s'identifiquen. La pena surt com el fil del cabdell i la seva llana es converteix en llàgrimes, que neguen els ulls. Després la narradora canvia a una altra part del cos, a la gola. La pena encara és la madeixa de la llana, però s'ha fet un nus a la gola, però dins, a diferència de l'exemple anterior, "i aquell mal tan fort s'ha aquietat". Una s'empassa el nus com s'ha d'empassar la pena, i la pena no se'n va del tot: "ha quedat la madeixa per un extrem i per l'altre un tros de pena".

En la traducció a l'àrab, he cregut convenient retocar algunes frases. "Per algun cap de la pena" és "per algun cap *del fil* de la tristesa". "Fins que no veus el color" tradueixo "fins que perds la visió del color". "Un tel d'aigua" és "una tela fina". El dolor minva, però no se'n va i la tristesa tampoc perquè la madeixa no desapareix.

El receptor coneix els noms, i l'expressió “un nus a la gola”. Sap què és el dolor, la tristesa, els sanglots, i els plors. La traducció farà que senti les mateixes emocions que el lector en la llengua original.

8. Forats imaginaris

Fer una traducció buscant l'equivalència dinàmica pot ser difícil. Al començament de la novel·la la protagonista-narradora vol dir-nos que comprèn la decisió dels seus pares de confiar-la als seus oncles, a la germana de la mare i el seu marit. La justificació és econòmica, la pobresa de la família, i Barbal escriu: “Els temps no eren d'abundància, tantes boques i poca hisenda havien de fer forat per força” (p. 11).

Si traduïssim amb el criteri únic de la intenció, del *skopos*, diríem això: que els pares eren tan pobres que no podien mantenir tots els fills, però destruiríem tot el caràcter literari, i emocional de la narració. Ni cal dir que una traducció al peu de la lletra resultaria incomprendible. ¿Fer forat? ¿Per força?, es preguntaria desorientat el lector. Però podríem mantenir la literalitat de la primera part i explicar ‘havien de fer forat’:

No era un temps d'abundància; les boques eren moltes i els béns eren pocs, era impossible atendre les necessitats de tothom	لم يكن زمن رخاء؛ فالأفواه كثيرة والرزق قليل ومن المحال سد الاحتياجات
---	--

Però hi ha una discordança entre els dos estils. Busquem, doncs, una equivalència dinàmica, i un primer pas és la consulta de les bases de dades, la “Paremiologia catalana comparada digital”,³⁷ que dona 35 recurrències de la frase feta “fer forat”. Els parlants han entès aquesta frase feta en dos significats bàsics: minvar un bé (negatiu), o causar una impressió (positiu).

Un altre pas és la consulta dels diccionaris, sobre tot, el *Diccionari català, valencià i balear*, i veure el modisme. Aquí llegim: “Fer forat en una cosa: despendre'n o consumir-ne de manera perceptible. ‘Me n'han donats tants, que, si'n menj un parey, no hey faré forat’, Penya Mos. iii, 212”.³⁸

Tant el diccionari com la base de dades donen uns equivalents en castellà, “Abrir brecha, hacer mella”. Julio Casares, (Casares 1959), l'autoritat en fraseologia espanyola,

³⁷ https://pccd.dites.cat/p/Fer_forat Pedro de Alcántara Penya, *El Mosaico*, Felanitx 1897-1899.

³⁸ <https://dcvb.iec.cat/results.asp>

diu que el sentit figurat de “abrir brecha” és ‘persuadir a uno’, i el de “hacer mella”, ‘causar efecto en uno la reprensión o súplica’. Cap d’aquestes dues frases fetes espanyoles va satisfer Ana Maria Moix, la traductora de la novel·la: “No eran tiempos de abundancia, y tantas bocas y poca hacienda seguro que se comían lo poco que había (Moix, p. 11)”. Moix busca una associació amb la metonímia ‘boques’, i és ‘menjar’, les boques es menjaven, en sentit metafòric, la hisenda. Quant a la traducció de la locució adverbial “per força” amb ‘seguro’ --potser a Moix l’espantava el refrany “a la fuerza ahorcan”-- aquesta perd la duresa que el català ens manifesta.

Per altra banda, l’ús dels pronoms febles en l’original català té correspondència, en general, dins d’una traducció espanyola. Ara bé, la traducció de Moix introdueix un datiu ètic o d’interès: ‘se comían’, el qual, com és d’imaginar, no tindria correspondència en l’àrab.

La meua opció, finalment, ha estat mirant en els diccionaris àrabs i he trobat una hipèrbole, i que és una frase feta, que dona una imatge expressiva de la situació a casa dels pares de la Conxa:

No era un temps d’abundància; les boques eren moltes i els béns eren pocs, havíem arribat al verd i al sec	لم يكن زمن رخاء؛ فالأفواه كثيرة والرزق قليل، وقد كنا قد أتينا على الأخضر واليابس
--	--

En la seva cultura, el receptor identificarà de manera gràfica la situació, i entendrà el missatge de la protagonista. La paraula ‘forat’ surt tres vegades en la novel·la, i només una en sentit primari. Quan la protagonista pensa en l’enterrament, el forat es fa per a colgar-hi el cadàver (p. 119).

El tercer cas és en un símil. Soledat i la seva germana eren unes dones obstinades, tossudes, i “Quan ficaven la banya en un forat no la’n treien mai més” (p. 67). En la cultura catalana, la imatge d’un brau clavant la banya s’ha convertit en una frase feta i la base de dades és prou il·lustrativa.³⁹ “No voler baixar del ruc” és un dit equivalent, del qual Moix es fa ressò quan tradueix: “Cuando se emperraban en algo, no había quien las apareara” (Moix p. 52). Moix amb la seva habilitat, combina la idea de baixar del ruc, ‘aparearse’ amb la de la persona que es posa tossuda com una gossa, ‘emperrarse’.

Cap lector àrab entendria això de ‘ficar la banya’. Hi ha però un refrany àrab que il·lustra el missatge molt bé:

³⁹ https://pccd.dites.cat/p/Ficar_la_banya_en_un_forat

Quan les dues es barallaven amb algú, no ho deixaven fins que el corb tingués les plomes blanques

عندما تخاصمان لا تتنازلان حتى يشيب الغراب⁴⁰

En castellà es diria “echara canas”, és a dir, mai. La hipèrbole és ben expressiva encara que el símil del forat desaparegui, aquí també. Són uns forats imaginaris que la traducció ha tapat. En canvi, el missatge arriba d’una manera familiar i integrada en la cultura del receptor.

---

⁴⁰ <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AD%D8%AA%D9%89-%D9%8A%D8%B4%D9%8A%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%B1%D8%A7%D8%A8/>

Obres citades

- Barbal, Maria. 1994. *Canto rodado*. Traduït per Ana María Moix. Femenino Lumen ; 20. Barcelona: Lumen.
- . 2015. *Pedra de tartera*. Edicions 62. Barcelona: labutxaca.
- Biosca Postius, Mercè. 2007. «Els fraseologismes a Pedra de Tartera». En *La narrativa de Maria Barbal Pedra de tartera i altres*, editat per Christian Camps, 1^a ed., 79-120. Péronnas FR: Tour Gile.
- Casares, Julio. 1959. *Diccionario ideológico de la lengua española : desde la idea a la palabra, desde la palabra a la idea*. 2ª edición, puest... Barcelona: Editorial Gustavo Gili, S.A.
- Caspari, Carl P., i William Wright. 1967. *A Grammar of the Arabic Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Catford, John Cunnison. 1965. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*. Londres: Oxford University Press.
- Fāyid, Wafā' Kāmil. 2007. *Mu'jam al-ta'ābīr al-iṣṭilāḥīyah fī al-'Arabīyah al-mu'āṣirah : 'Arabī-'Arabī*. 1a ed. Cairo: s.n.
- Fernández, Viviana H. 2018. *Diccionario de figuras retóricas y términos afines*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.
- Fiehler, Reinhard. 2002. «How to Do Emotions With Words: Emotionality in Conversations». En *The Verbal Communication of Emotions: Interdisciplinary Perspectives*, editat per Susan R. Fussell, 1^a ed., 79-106. New York: Lawrence Erlbaum.
- Fussell, Susan R. (ed.). 2002. «The Verbal Communication of Emotion: Introduction and Overview». En *The Verbal Communication of Emotions : Interdisciplinary Perspectives*, 1^a ed. New York: Lawrence Erlbaum.
- Garrich, Montserrat, Jordi Bartolomé, i altres. 2017. *100 anys dels vestits de l'Esbart Català de Dansaires*. Barcelona: Esbart Català de Dansaires.
- Goddard, Cliff. 2002. «Explicating Emotions Across Languages and Cultures: A Semantic Approach». En *The Verbal Communication of Emotion: Introduction and Overview*, editat per Susan R. Fussell, 1^a ed., 19-55. New York: Lawrence Erlbaum.

- Kövecses, Zoltán. 2002. «Emotion Concepts: Social Constructionism and Cognitive Linguistics». En *The Verbal Communication of Emotions Interdisciplinary Perspectives*, editat per Susan R. Fussell, 1^a ed., 109-24. New York: Lawrence Erlbaum.
- Martí Monterde, Antoni. 2008. « Història en minúscula. Pedra de tartera, de Maria Barbal». En . Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.
<https://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc1n8h9>.
- Nida, Eugene Albert. 2012. *Sobre la traducció*n. Editat per M. Elena Fernández-Miranda-Nida. Lingüística (Cátedra). Madrid: Cátedra.
- Nida, Eugene Albert, i Charles Russell Taber. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. 1^a ed. Helps for Translators ; 8. Leiden: United Bible Societies.
- Ramoneda Carrera, Rosa. 2007. *Aïna : vocabulari temàtic del dialecte pallarès*. Editat per Rosa Ramoneda Carrera. Sal i sucre. Lleida: Grup d'Estudis de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu.
- Reiss, Katharina, i Hans J Vermeer. 2013. *Towards a General Theory of Translational Action Skopos Theory Explained*. Editat per Christiane Nord. 1^a ed. London: Routledge.
- Umar, Aḥmad Mukhtār. 2008. *Mu'jam al-lughah al-'Arabīyah al-mu'āširah*. 1a ed. Vol. 4. al-Qāhirah : 'Ālam al-Kutub.
- Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's Invisibility : A History of Translation*. Translation Studies. London, etc: Routledge.

Bibliografia

- Abdel Hamid, Soliman, i Beatriz Molina Rueda. 2000. *Los temas populares en el diccionario de costumbres y tradiciones egipcias de Ahmad Amin (1886-1954)*. Granada: Tesis.
- Alcover, Antoni M., Francesc de Borja Moll, i Manuel Sanchís Guarnier. 1963. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll.
- Alzamora Bisbal, Jaume. 2008. *Espigolant dins l'antigor*. Palma: Editorial Moll.
- Amades i Gelats, Joan. 1956. *Costumari Català. El curs de l'any*. 5 vols. Barcelona: Edicions 62.
- . 1951. *Folklore de Catalunya. Cançoner*. Barcelona: Editorial Selecta,
- . 1935. *Refranys personals*. Editorial Selecta: Editorial Selecta,
- . 1936. «Una locució popular "Fer un nus a la cua".» *Curiositats de Catalunya*.
- Amīn, Aḥmad. 1953. *Qāmūs al- 'ādāt wa-al-taqālīd wa-al-ta 'ābīr al-Miṣrīyah*. Cairo: Maṭba'at Laḡnat at-Ta'līf wa't-Tarḡama wa-'n-Naṣr.
- Arenas, Carme. 2010. *Retrats*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.
- Balbastre i Ferrer, Josep. 1977. *Nou recull de modismes i frases fetes*. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- Beà Pons, Isaac. 2018. *Diccionari etnogràfic Pallarès*. Lleida: Pagès Editors.
- . 2015. *El lèxic del Pallars Sobirà i la Vall Fosca a través de la seua fonètica*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- Beltran Genescà, Antoni. 2018. *Ensenya'm la llengua*. Maçanet de la Selva: Editorial Gregal.
- Biosca Postius, Mercè. 2007. «Els fraseologismes a Pedra de Tartera.» A *La narrativa de Maria Barbal*, de Christian Camps, 79-120. Péronnas FR: Éditions de la Tour Gile.
- Butlletí de dialectologia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1913-1938.
- Camps, Christian. 2007. «Maria Barbal: Étude bio-bibliographique.» A *La narrativa de Maria Barbal. Pedra de tartera i altres.*, de Christian Camps (coord.), 13-25. Péronnas: Éditions de la Tour Gile.
- Carles i Amat, Joan. 2022. *Dites catalanes. Quatre-cents aforismes*. 2. Les punxes.

- Catalans, Institut d'Estudis. *Gramàtica essencial de la llengua catalana*. sense data.
<https://geiec.iec.cat/inici>.
- Catford, John C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Lingüistics*. Londres: Oxford University Press.
- Coromines i Vigneaux, Joan. 1980-1991. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 9 vols. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- Coromines, Joan. 1989-1997. *Onomasticon Cataloniae*. 8 vols. Barcelona: Curial.
- Cuina, Institut Català de la. *Corpus de la cuina catalana*. Barcelona: arpa, 2023.
- Diccionari de pallarès*. 2023.
- Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*. 2008. 10 vols. Barcelona : Generalitat de Catalunya.
- Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya. Tradicionari*. 2005. Vol. 1. 7 vols. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Espinal, M. Teresa. 2004. *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Publicacions de la Universitat de València, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- . 2006. *Diccionari de sinònims de frases fetes*. dsff.uab.cat.
- Espunyes, Josep. 2007. *Dites, locucions i frases fetes*. Barcelona: Proa.
- Farell i Domingo, Joan. 1989. *Refranyer tèxtil català*. Sabadell: Editorial Ausa.
- Farnés i Badó, Sebastià. 1992-1999. *Paremiologia catalana comparada*. 8 vols. Barcelona: Columna Edicions.
- Figuera, Manel, i Salvador Vigo. 2017. *1.672 dites populars de Cerdanya. Gramàtica, frases fetes i refranys cerdans*. La Seu d'Urgell: Edicions Salòria
- Font, Ramon. 1900. *Cinc mil refranys catalans i frases fetes, populars: recull folklòric*. Barcelona.
- Jané, Albert. 1995. *Diccionari de sinònims*. Barcelona: Barcanova; Institut d'Estudis Catalans,
- Martí i Adell, Cristòfor. 1987. *El nostre refranyer*. Tervermes Blanques: L'ESquer.
- Masclans, Francesc. 1981. *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Granollers; Barcelona: Montblanc-Marin; Centre Excursionista de Catalunya.
- Medina Casanovas, Jaume. 2014. *El parlar d'una família vigatana*. 2 vols. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- Medina, F. Xavier, i R. Alonso. 1996. *L'alimentació mediterrània*. Barcelona: Edicions Proa.

- Pàmies i Riudor, Víctor. *Amb cara i ulls. Diccionari de dites i refranys sobre l'ull*. sense data.
- _____. 2012. *En cap cap cap: Dites i refranys sobre el cap*. Barcelona
- _____. 2020-2023. «Paremiologia catalana comparada digital (PCCD).»
<https://pccd.dites.cat/>. <https://pccd.dites.cat/>.
- Parés i Puntès, Anna. 1999. *Tots els refranys catalans. 25.000 refranys d'arreu de les terres catalanes. El repertori més complet de parèmies, proverbis i refranys existent en català*. Barcelona: Edicions 62.
- Parramon i Barnadas, Sever. 1979. *Proverbis, dites i frases fetes de la llengua catalana*. Barcelona: Millà.
- Reiss, Katharina, i Hans J. Vermeer. 2014. *Theory of Translational Action. Skopos Theory Explained*. London; New York: Routledge.
- Ricart Matas, Josep. , 1950. *Refranero internacional de la música y de la danza*. Barcelona: Archivo de Etnografía y Folklore de Cataluña. CSIC.
- Rodríguez Becerra, Salvador. 1982. «Métodos, técnicas y fuentes para el estudio de las fiestas tradicionales populares.» A *Tiempo de fiesta*, de Honorio Velasco. Madrid: Tres-catorce-diecisiete.
- Rodríguez-Vida, Susana. 1997. *Diccionari temàtic de modismes*. Barcelona: Edicions 62.
- Sardà, Zaneida. 2006. «Maria Barbal vint anys després.» *Serra d'Or*.
- Serra i Feu. *Els pobles del Pirineu en el refranyer geogràfic català i aranès*. Autoedició, sense data.
- Sevilla Muñoz, Julia, i M^aTeresa (dir.) Zurdo Ruiz-Ayúcar. *Refranero multilingüe*. Madrid : Instituto Cervantes, 2009.
- Sha‘lān, Ibrāhīm. 2003. *Mawsu‘at al-amthāl al-sha‘biya al-misriya wa-l-tab‘irāt al-sā‘ira*. Dār al-afāq al-‘arabiya.
- Soler i Amigó, Joan. 2005-2006. *Tradicionari. Encicloèdia de la cultura popular de Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Taymūr, Aḥmad Tawfiq. 1949. *al-Amthal al-'ammiyya* (الأمثال العامية). Cairo.
- Thibaut Comalada, Eliana. 2009. *La cuina del Pirineu català*. Cossetània Edicions: Valls,
- _____. 1995. *Les coques catalanes*. Barcelona: Proa.

Wright, William, i Carl Paul Caspar.1962. *A Grammar of the Arabic Language*. 3.
Editat per revised by W. Robertson Smith and M.J. De Goeje. Cambridge:
University Press.